

VOOR LERAREN MET NIEUWKOMERS IN DE REGULIERE GROEP

Verantwoordelijke uitgever: Lieven Boeve
Wettelijk Depot D/2019/0938/05
ISBN 9789463963435

Deze bundel kwam tot stand binnen het team basisonderwijs en het team taalbegeleiding van Katholiek Onderwijs Vlaanderen onder de coördinatie van Anne Verhoeven en Jozefien Loman. Dank aan Rielke Bogaert (UGent) en aan de taalbegeleiders van Oost-Vlaanderen voor het aanleveren van de inhoud. Veel dank ook aan Gerda Bruneel (dienst LER) voor de waardevolle feedback.

Woorden¹

Ik weet je spreekt mijn taal niet
Voor jouw woorden staat een hek
Ik kan je niet begrijpen
Maar ik wil graag in gesprek
Want ik zie al aan je ogen
Je wilt meedoen met ons spel
Lekker spelen, rennen, springen
Dat kun je gelukkig wel

Mag ik dan iets aan je zeggen
je bent welkom in ons land
Jij hoeft niks uit te leggen
Ik pak gewoon je hand
Ik laat het je wel zien
Hier is ook gewoon een school
Een klas met juf of meester
Deuren, ramen, plein met goal

Meisjes die best lief zijn
en natuurlijk soms ook boos
Jongens die heel stoer doen
beetje indruk maken - kansloos
Je hebt mama's, papa's; opa's, oma's
neven, nichtjes; broertjes, zussen
Daar zitten de allerliefste, mooiste
Maar ook nare en gemene tussen

Leer mij jouw woorden
dan leer ik jou die van mij
Elk woord dat je leert
Brengt je dichterbij mij
Als we samen kunnen praten
Dan zijn we beiden blij

---

¹ Uit: Lieskamp, M., van Loo, J. & Schoenmaker, A. (2016). *Nieuwkomers op school: onderwijs als startpunt voor een betere toekomst*. Huizen: Pica.

Dat was plots, ik was er niet echt op voorbereid. Plots was die hier, dat was even wennen en even in je hoofd aanpassen van wow, hoe ga ik dat hier nu aanpakken.⁷⁵

Een taal leer je niet in stilte.⁷⁵

Als ik zeg 'Toen ik in Noorwegen woonde, spraken wij Nederlands thuis', dan zegt iedereen: 'Tuurlijk!' Dan zeg ik: 'Wat zeg je over de mensen hier? Een Turks gezin...'⁷⁵

De andere kinderen leren er eigenlijk ook veel van. Ze leren op een andere manier communiceren. Ze gaan ook wel Nederlandse woorden gebruiken, maar ze proberen er ook non-verbale communicatie bij te betrekken om toch maar duidelijk te maken wat ze willen zeggen.⁷⁵

Voorwoord

Naast onthaalleraren spelen reguliere leraren een zeer belangrijke rol bij de opvang van anderstalige nieuwkomers.¹ De bundel *Zin in leren! Zin in leven! met anderstalige nieuwkomers (Zill met AN)* focust daarom op het ondersteunen van leraren in het lager onderwijs bij de opvang van anderstalige nieuwkomers in de reguliere groep. Wil je meer weten over de aanpak op schoolniveau of over de aanpak in de onthaalklas, dan kun je terecht in het *Vademecum voor anderstalige nieuwkomers*².

De achtergrondinformatie en tips in deze bundel zijn gebaseerd op wetenschappelijke bronnen, studiedagen van de pedagogische begeleidingsdienst van Katholiek Onderwijs Vlaanderen, het *Vademecum anderstalige nieuwkomers*, allerhande leermiddelen en een onderzoek van Rielke Bogaert (studente UGent). Voor dat onderzoek werden zeventien interviews afgenomen en drie observaties geanalyseerd.

De tips in deze bundel kunnen mogelijke handvatten bieden. Je kiest wat voor jou als leraar, in jouw groep, in jouw school het beste werkt.

De bundel is opgebouwd uit twee delen: (A) kwaliteitsvol onderwijs³ en (B) de tien ontwikkelvelden van **Zin in leren! Zin in leven!**. Afhankelijk van de inhoudelijke relevantie is er geconcretiseerd tot op het niveau van de ontwikkelthema's.

Vooraan in de bundel vind je algemene informatie zoals een trefwoordenlijst en survivaltips.

Daarnaast zal je ook volgende symbolen (zie figuur 1) tegenkomen:

---

² www.katholiekonderwijs.vlaanderen

³ Zie krachtlijn 'kwaliteitsvol onderwijs': <https://zill.katholiekonderwijs.vlaanderen>

Symbol	Omschrijving
	Tip
	Website
	Bijlage
	Voorbeeld

Figuur 1

*en Rielke Bogaert
(studente UGent)*

Inhoudstafel

Tien survivaltips	17
Begrippenlijst	19
Doelen voor anderstalige nieuwkomers.....	21
Krachtlijn: kwaliteitsvol onderwijs	23
1. Onthaal in de reguliere groep	23
2. Nieuwkomer zijn: een onzekere situatie.....	29
3. Een krachtige (taal)leeromgeving aan de hand van drie cirkels	31
4. Inrichting van de leeromgeving.....	33
5. Klasorganisatie en -management.....	35
6. Buddy	37
7. Thuistaal	41
8. Differentiatiemogelijkheden.....	45
9. Ouderbetrokkenheid	49
10. Evaluatie.....	53
11. Zinnvolle zelfstandige activiteiten.....	57
Socio-emotionele ontwikkeling.....	65
Ontwikkeling van een innerlijk kompas	69
Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid.....	71
Motorische en zintuiglijke ontwikkeling	73
Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld	75
Mediakundige ontwikkeling	77
Muzische ontwikkeling	79
Taalontwikkeling	81
Ontwikkeling van wiskundig denken	103
Rooms-katholieke godsdienst	105
Bijlagen	107
Bronnen.....	133

Trefwoordenlijst

		Pagina
A	Aanspreekbaarheidsfase	82
	Afscheid	29
	Afscheidsrituelen	29
	Agenda in pictogrammen	131
	Alfabetisering	98
	Alfabetisering: toetsing	98
	Alternatieve toetsing	54
	Anders-gealfabetiseerde leerlingen	98-99
	Anderstalige nieuwkomer	19
B	Beeldwoordenboek	89
	Begrippenlijst	19
	Betekenisvol leren	31
	Bijbel	105
	Bijbelverhalen	105
	Breed evalueren	53
	Brieven (ouders)	50-51
	Bronnen	133
	Buddy	37
D	Dagindeling visualiseren	23
	Differentiatie: inhoud aanpassen	47
	Differentiatie: organisatie	47-48
	Differentiatiemogelijkheden	45
	Doel sociale integratie	21
	Doel taalverwerving	21
Doelen anderstalige nieuwkomers	21	

		Pagina	
E	E-validiv	76	
	Eerste contact	23	
	Evaluatie	53	
	Expert	17-66-85	
F	Fasen in het leren van een tweede taal	81-83	
	Feedback	31-56-66-87-101	
	Fiche welbevinden (bijlage)	129-130	
	Flashcards (spel)	58	
	Frans	95	
	Fundels (website)	100	
	G	Geletterdheid	97
		Geletterdheid: niveau bepalen	26
Getallendictee		104	
Gewenningsfase		81	
Gewezen anderstalige nieuwkomer		19	
Groepswerk		38	
H	HET-doosje	93	
	Hoekenwerk	38	
I	Identiteit	69	
	Ik zag twee beren (meertalig leesboekje)	100	
	Individuele aanspreekbaarheid	38	
	Informatie verzamelen	23-53	
	Inrichting van de leeromgeving	33	
	Intelligentietoets	26	
K	Kijk- /luister- /boekenhoek in de klas	100	

	Pagina
	119
	111
	74
	106
	31
	23
L	28
	107
	57
	26-98
	106
	99
	99
	26-44
	103
M	100
	80
	77
	58
	19
	95
	91
	73

	Pagina	
	Muzische ontwikkeling	79
N	Niet-gealfabetiseerde leerlingen	98
	Nik-nak (meertalig leesboekje)	100
O	O Mundo (meertalig leesboekje)	100
	Oddcast (website)	91
	Omgaan met gevoelens en behoeften	65
	Ondersteuning in thuistaal	42
	Ondersteuning mondelinge boodschap	89
	Online zinvolle zelfstandige activiteiten	57
	Onthaal in de reguliere groep	24
	Onthaalgroep	25
	Onthaalonderwijs	19
	Ontwikkeling van een innerlijk kompas	69
	Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid	71
	Ontwikkeling van oriëntatie op de wereld	75
	Ontwikkeling van wiskundig denken	103
	Ouderbetrokkenheid	49
	Oudercontact	49
	Ouders: mondelinge communicatie	50
	Ouders: schriftelijke communicatie	50
P	Pickasol	67
	Pico-Piccolo (spel)	59
	Pictogrammen	35-49-54
	Positief, veilig en rijk leerklimaat	31
	Positieve wederzijdse afhankelijkheid	38-66

	Pagina
	25-57-66-75-87-99
	45
Q	58
R	54
	45
	24
	38
	32
	105
S	100
	20-35-73
	93
	20-92
	99
	101
	97
	101
	89
	67
	89
	82
	65
	38-76-80
	38-81-92
	23-35-50

T

	Pagina
Succeservaring	66-97-100
Survivaltips	17
Taal en teken: technisch lezen (brochure)	27
Taal op speelplaats	43
Taal op speelplaats: voorbeeld afspraken	115
Taal thuis	43
Taal- en denkfase	82
Taalontwikkeling	81
Taalspelletjes	57-85
Taaltrap (methode)	74
Taalwet: brieven	51
Takenwijzer anderstalige nieuwkomers (bijlage)	123
Talen helpen je vooruit (brochure)	44
Talige complexiteit van een activiteit	45
Talige grondhouding	85
Talige rekenopdrachten	103
Technische rekenoefeningen	103
Thuis taal	19-41-42
Thuis talen: informatie	32
Toegankelijk taalaanbod	87
Toetsing in het begin	26-27
Toetsing: ondersteuning	55
Tolk	23-50
Toon wat je wil zeggen (brochure)	49
Tutorlezen	100

	Pagina
	58
	42-77-90
	54
	83
	23
	87
W	69
	65
	117
	42-54-57-90-101
	92-94
	87
	57
	83
Z	57-59
	57
	98

Tien survivaltips

Verwoord handelingen van jezelf en van de nieuwkomer. Op die manier werk je de hele dag aan taal.

Gebruik visuele ondersteuning (pictogrammen, foto's ...).

Ga positief om met de thuistaal van de nieuwkomer.

Ga uit van hoge, maar realistische verwachtingen. Het leerproces van anderstalige nieuwkomers verloopt cyclisch en grillig.

Beschouw een anderstalige nieuwkomer in de eerste plaats als een 'gewoon kind' dat jouw taal (nog) niet kent.

Taal verwerven gebeurt in actie en interactie met anderen binnen een sterk visueel ondersteunende en handelingsgerichte leeromgeving.

Formuleer heldere doelen (op basis van de doelen voor anderstalige nieuwkomers). Toon (veel) geduld bij de realisatie ervan.

Bied structuur en regelmaat aan.

Werk in team samen en overleg voldoende met collega's.

Ga op zoek naar de sterktes van de anderstalige nieuwkomer. Zet de anderstalige nieuwkomer ook in als expert.

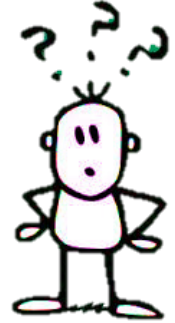

Begrippenlijst

Anderstalige nieuwkomers (AN)²

Leerlingen in het basisonderwijs die, op de dag van de voorziene instap in de school, gelijktijdig aan deze voorwaarden voldoen:

- vijf jaar of ouder zijn;
- niet het Nederlands als thuistaal of moedertaal hebben;
- onvoldoende Nederlands beheersen om de lessen te kunnen volgen;
- maximaal negen maanden ingeschreven zijn in een Nederlandstalige school;
- een 'nieuwkomer' zijn, dat wil zeggen maximaal één jaar onderbroken in België verblijven.

Gewezen anderstalige nieuwkomers (GAN)²

Wanneer anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs het eerste jaar onthaalonderwijs hebben genoten (en de school daarvoor lestijden kreeg toegewezen), worden ze het daaropvolgende jaar 'gewezen anderstalige nieuwkomers' genoemd.

Thuistaal²

De taal die wordt gehanteerd voor de communicatie binnen het gezin. De taal die de leerling van kindsbeen af kreeg aangeleerd.

Onthaalonderwijs³

Onthaalonderwijs is onderwijs dat de taalvaardigheid Nederlands én de sociale integratie van de anderstalige nieuwkomer bevordert.

Onthaalonderwijs kan op drie manieren worden georganiseerd:

- aparte onthaalgroep of okan-klas (indien de school of scholengemeenschap voldoende uren voor nieuwkomers heeft);
- volledig geïntegreerde opvang (enkel opvang in de reguliere groep);
- semi-geïntegreerde opvang (combinatie van beide mogelijkheden).

Schooltaal⁴

De taal die op school wordt gebruikt, is vaak abstracter en complexer dan en verschilt op enkele punten van de thuistaal Nederlands of de alledaagse taal, bijvoorbeeld andere onderwerpen, een andere bedoeling, een andere relatie tussen gesprekspartners ... Het gaat daarbij zowel om geschreven taal als om mondelinge instructies.

Doelen voor anderstalige nieuwkomers

Tijdens het onthaaljaar staan twee belangrijke doelstellingen voorop: (1) sociale integratie en (2) taalverwerving.² Andere schoolse vaardigheden en kennis kunnen natuurlijk worden gestimuleerd in combinatie met deze doelen.

Het heeft weinig zin om de anderstalige nieuwkomers op hun 'ontwikkelniveau' (vaak bij veel jongere leerlingen) te plaatsen. Plaats nieuwkomers bij voorkeur op leeftijd. Zo kunnen ze samen met leerlingen met een gelijkaardig lichamelijk en emotioneel ontwikkelingsniveau en zelfde interessegebieden aan die doelen werken (p.24).

1. Sociale integratie

In het begin leert de anderstalige nieuwkomer 'overleven' binnen de school (eerste periode of ook 'stille periode' (p.81) genoemd^{45, 53}). Dat proces zal voor elk kind verschillend en in een ander tempo verlopen. De anderstalige nieuwkomer zal zich geleidelijk aan veilig voelen in de nieuwe situatie.²² De focus ligt in die periode sterk op de ontwikkelvelden socio-emotionele ontwikkeling en ontwikkeling van een innerlijk kompas.²²

2. Taalverwerving

Naast het 'overleven' moet de anderstalige nieuwkomer schooltaal leren (tweede periode^{45, 53}).²² De focus zal dus sterk op het ontwikkelveld taalontwikkeling liggen. De taal zal zich moeten ontwikkelen op verschillende vlakken (p.81):^{22, 45}

- Een mondelinge boodschap begrijpen
- Een mondelinge boodschap overbrengen
- Een schriftelijke boodschap verwerken
- Een schriftelijke boodschap overbrengen

In *Zin in leren! Zin in leven!* vind je voor verschillende generieke doelen binnen taalontwikkeling alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers.

3. Cultuurgebonden ontwikkelvelden

Ten slotte zal de anderstalige nieuwkomer zich ook meer en meer ontwikkelen binnen de inhoud van de andere cultuurgebonden ontwikkelvelden.^{45, 53}

1. Onthaal in de reguliere groep

- Maak van de school een vertrouwde omgeving. Geef een rondleiding in de school.^{5, 22, 52}

Voorbeelden: een fotozoektocht, quiz, fotomuur ...

- Zorg bij het eerste contact vooral voor een warm moment.^{5, 8, 45, 75}

Voorbeelden:

Maak een familiemuur met foto's.

Duid op een wereldkaart de plaatsen aan waar leerlingen vandaan komen.

De naam van de leerling is belangrijk: hoe spreek je die correct uit?

- Zorg voor structuur en voorspelbaarheid, bijvoorbeeld visualiseer de dagindeling.
- Neem de tijd om voldoende informatie te verzamelen over de leerling (via de ouders, met een tolk⁴ ...).^{5, 6, 22, 45, 52}

In de bijlagen (bijlage 1) vind je een leerlingenfiche die je daarvoor kunt gebruiken.

- Deel voldoende informatie mee aan de ouders, zoals de maaltijdregeling, de schooluren, de vakantieregeling, het opvoedingsproject van de school als katholieke dialoogschool ... (p.49):^{5, 22}

⁴ Schakel een tolk in: www.integratie-inburgering.be/sociaal-tolken-en-vertalen

Houd er rekening mee dat de anderstalige nieuwkomers (en zijn ouders) sommige zaken niet kennen of op een andere manier kennen: feesten, lunch ...

Doseer de informatie of spreid ze in de tijd.

1.1. Opvang in de onthaalgroep versus opvang in de reguliere groep

• Reguliere groep

- Plaats de anderstalige nieuwkomer zoveel mogelijk in heterogene groepen.^{5, 22, 53}
- Veel momenten in de reguliere groep kunnen krachtige talige momenten voor de nieuwkomer worden. Maak daar gebruik van!⁵
- Haal de nieuwkomers niet uit de groep tijdens de onderwijsarrangementen met een focus op de motorische, zintuiglijke en muzische ontwikkeling (p.73 en 79).^{5, 22, 53, 52} De nieuwkomers verwerven op die momenten belangrijke basiswoordenschat.
- Laat nieuwkomers zoveel mogelijk meedoen met dezelfde materialen en opdrachten als de andere leerlingen. Als je hun individueel werk geeft, missen ze veel ontwikkelkansen, zowel op talig als op sociaal vlak.^{5, 8}
- Andere leerlingen met een beperkte taalvaardigheid Nederlands in de groep kunnen mee profiteren van de extra aandacht en ondersteuning voor taal.⁵

- **Samenspel met de onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (okan)**

- Tijdens de onthaaluren kunnen nieuwkomers rijke en gevarieerde ontwikkelkansen opdoen met betrekking tot:
  - *schoolse vaardigheden (bijvoorbeeld specifieke reken taal)*⁵
  - *voorbereiden (pre-teaching) of herhalen van leerstof*⁵
- In de onthaalgroep werk je het best met kleine groepjes (twee tot vier leerlingen).²²

Laat de opvang in de onthaalgroep niet te lang duren, want nieuwkomers krijgen gevarieerdere ontwikkelkansen op basis van de alledaagse communicatie met Nederlandstalige leerlingen.

1.2. De beginsituatie inschatten

- Veel toetsen zijn sterk talig. Het afnemen van die toetsen heeft pas zin als de anderstalige nieuwkomer voldoende Nederlands beheerst en zich veilig voelt.²²
  - Neem liever geen intelligentietoets af bij leerlingen die minder dan twee jaar in onze cultuur- en taalgemeenschap verblijven. Zulke tests zijn vaak cultureel gekleurd en de resultaten geven dan ook geen correct beeld weer.
  - Neem eventueel enkele minder talige toetsen af (bijvoorbeeld om het technisch rekenen te testen).⁷⁵
  - Wat is wel zinvol? Het vaststellen van het niveau van geletterdheid.¹⁵
- *Stap 1: Heeft de leerling leren lezen in de eigen taal?*¹⁵
Neem een leestoets af in de thuistaal van de nieuwkomer om te weten te komen of de leerling al dan niet gealfabetiseerd is.²² Leestoetsen zijn te vinden in de volgende brochures:

- *Lezen over grenzen heen bevat:*

Arabisch

<i>Tekst</i>	الْجِبَالُ جَمِيلَةٌ فِي فَصْلِ الشِّتَاءِ، هَلْ رَأَيْتَهَا؟ هَلْ رَأَيْتِ التَّلْجَ الْأَبْيَضَ. الَّذِي يَنْزِلُ فَوْقَهَا، إِنَّهَا جَمِيلَةٌ.
<i>Uitspraak</i>	elzjibeloe zjemieletoen fii fassie shiitè, hel raajitaha? Hel raajita tetzja l'abjada. L.èdie jenzieloe faukaha, ienaha zjamilatoen.
<i>Vertaling</i>	De bergen zijn mooi in de wintertijd. Heb je ze gezien? De witte sneeuw valt op de bergen. Het is mooi.

- *het alfabet van 25 verschillende talen*
- *teksten in die 25 talen in combinatie met de uitspraak en de vertaling (in het Nederlands)*

Dit document is gemakkelijk online te vinden.

- *Taal en teken: technisch lezen bij nieuwkomers bevat:*
  - *teksten in twaalf talen in combinatie met een Nederlandstalige vertaling en enkele opdrachten die over de verschillende talen heen hetzelfde zijn.*

Dit document is gratis online te raadplegen⁵.

- *Stap 2: Beheerst de leerling het Latijns schrift?*¹⁵
Gebruik een tekst in het Engels of het Frans. In veel landen krijgen leerlingen namelijk, naast de landstaal, onderwijs in het Engels of Frans (Taal en teken: bijlage 3).
- *Stap 3: Op welke wijze spreekt de leerling Latijnse letters uit?*¹⁵
Laat de leerling losse Nederlandse woorden lezen (Taal en teken: bijlage 4).
- *Stap 4: Kan de leerling de Nederlandse klanken uitspreken?*¹⁵
Lees letters/lettercombinaties voor en laat de leerling ze nazeggen (Taal en teken: bijlage 5).
- *Stap 5: Beheerst de leerling de visuele discriminatie van letters?*¹⁵
(Taal en teken: bijlage 6)
De informatie die voortkomt uit die vijf stappen kun je invullen in bijlage 7 van *Taal en teken*.¹⁵

⁵ hco.nl/images/paginas/indegroep/NT2/Taal%20en%20teken%20_web.pdf

1.3. In welk leerjaar plaatsen we de anderstalige nieuwkomer?

Plaats de leerling bij voorkeur bij leeftijdsgenoten. Houd natuurlijk rekening met de specifieke situatie van de school (bijvoorbeeld jaarklassensysteem versus gemengde groepen) en van elk kind. Het is belangrijk om naar het totale kind te kijken.

Anderstalige nieuwkomers die bij jongere leerlingen worden geplaatst, voelen zich daar vaak emotioneel niet goed bij, waardoor het leren in het gedrang kan komen.^{5,8} Het heeft bovendien ook een negatief effect op de sociale integratie (een van de twee primaire doelen voor nieuwkomers).⁵³

2. Nieuwkomer zijn: een onzekere situatie

- Het is niet altijd zeker dat de nieuwkomer in België zal blijven. Indien dat het geval is, geef dan ruimte aan de nieuwkomer zelf om indien nodig gevoelens te uiten en bespreek de situatie ook met de andere leerlingen.⁵
- Afscheidsrituelen zijn belangrijk (afscheidstekening, gedicht ...), wanneer een nieuwkomer de groep weer verlaat. Geef de mogelijkheid om een mailadres achter te laten om contact te behouden.⁵

Als een leerling plots vertrekt, praat je daar best over met de andere leerlingen. Doe niet alsof er niets is gebeurd.⁵

3. Een krachtige (taal)leeromgeving aan de hand van drie cirkels

Een krachtige (taal)leeromgeving creëren bevordert zowel de taalvaardigheid, de competenties in de omgang met diversiteit en meer-taligheid als de andere schoolse vaardigheden.

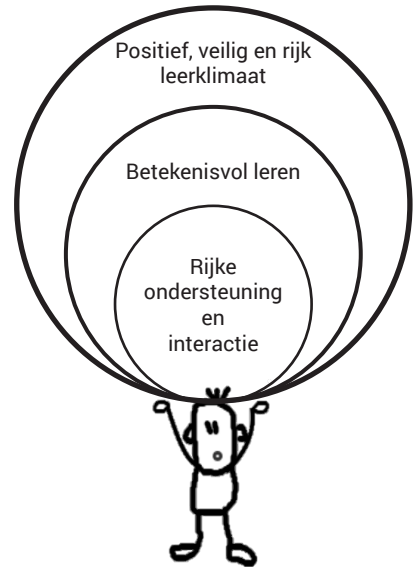
Het kader van de drie cirkels vormt een goed uitgangspunt bij de opvang van nieuwkomers.^{8, 22, 45}

3.1. Positief, veilig en rijk leerklimaat

Zorg ervoor dat de nieuwkomer zich veilig, competent en goed voelt in de groep.^{16, 45}

Geef veel positieve feedback.^{16, 18, 19}

- Geef de nieuwkomer veel reactie- en spreekkansen.^{18, 45}
- Sta toe dat de nieuwkomer fouten maakt. Geef zelf het goede voorbeeld.^{16, 18, 45}
- Ga positief om met de thuistaal (p.41).^{18, 57}

3.2. Betekenisvol leren

- Laat de activiteiten aansluiten bij het niveau van de nieuwkomer. Daag de nieuwkomer uit om een stapje verder te zetten.^{18, 45}
- Vertrek vanuit de beleving en de interesses van de leerling.⁶⁷
- Maak gebruik van betekenisvolle, (semi-)authentieke opdrachten waarin taal een middel is om motiverende, relevante en functionele doelen te bereiken.^{16, 18, 19, 45}
- Neem als leraar een coachende, begeleidende rol op je in plaats van een docerende rol. De nieuwkomer gaat daarbij zelf actief aan de slag.^{16, 19}

3.3. Rijke ondersteuning en interactie

- Ga zoveel mogelijk in interactie met de nieuwkomer.^{19, 45, 75}
- Laat de leerlingen onderling samenwerken en interageren.^{18, 19, 45}

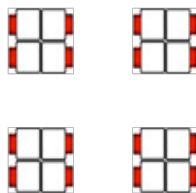
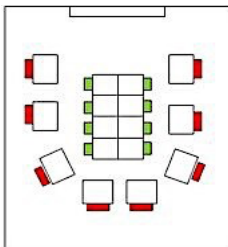

4. Inrichting van de leeromgeving

- Bekijk de leeromgeving ruimer dan je eigen klas: ga met de leerlingen naar het bos, de bib ...
- Plaats de nieuwkomer dicht bij je.^{22,21,52} Zo kun je hem/haar snel helpen of bijsturen (bijvoorbeeld door een boek op de juiste pagina te openen).
- Bied voldoende taalprikkels aan. Hang bijvoorbeeld woordkaartjes op die de nieuwkomer zelf maakte.⁵
- Maak verschillende talen en culturen zichtbaar.^{22,28,30}

Voorbeelden:

- Schrijf welkom in verschillende talen op het bord.⁵
- Zorg ervoor dat er boeken in verschillende talen aanwezig zijn.³⁰
- Geef de nieuwkomers een eigen hoekje, waar ze hun vertrouwde spulletjes kwijt kunnen en/of waar ze zich even kunnen terugtrekken om tot rust te komen. Dat kan hun veiligheid bieden.^{8,22,75}
- Voorzie een computer of tablet waarop de leerling (of jij als leraar) terechtkunt om een woord of korte zin te vertalen.²¹
- Zorg ervoor dat de inrichting van de leeromgeving mogelijkheden biedt voor interactie tussen de leerlingen. Een taal leer je niet in stilte.^{8,22,45,52,75}

5. Klasorganisatie en -management

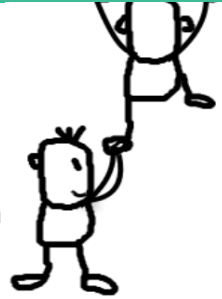
- Voorzie tijdens de les tijd om de nieuwkomer nog wat extra uitleg te geven, extra voorbeelden te geven en/of de instructies te laten vertalen door een medeleerling.⁷⁵
- Maak oogcontact, spreek de nieuwkomer veel aan, betrek de nieuwkomer zoveel mogelijk, maar respecteer het ook als hij/zij met rust gelaten wil worden.^{22, 52}
- Regels en afspraken gelden voor iedereen, ook voor de anderstalige nieuwkomer. Structuur en regelmaat vormen een belangrijke houvast. Voorzie pictogrammen om de regels en afspraken duidelijk te maken.²¹

6. Buddy^{5, 8, 22, 45, 53, 52, 76, 75}

Een buddy is een medeleerling die de rol van peter/meter voor de nieuwkomer vervult.

De buddy kan zowel ondersteuning bieden in de thuistaal als in het Nederlands. Dat heeft niet alleen voordelen voor de nieuwkomer, maar ook voor de buddy zelf. De buddy krijgt namelijk de kans om zijn/haar mondelinge taalvaardigheid intensief te oefenen en de leerstof nog eens extra te verwerken door het uit te leggen aan de nieuwkomer. Bovendien krijgt de buddy ontwikkelkansen op socio-emotioneel vlak, zoals samenwerken.

In het begin⁵³

Houd rekening met de volgende factoren:

- Indien mogelijk, kies iemand met dezelfde thuistaal als de nieuwkomer. Indien dat niet mogelijk is, kan een taalvaardige, sociale leerling die rol zeker ook op zich nemen.⁸
- De buddy moet daarbij worden begeleid.

Bijvoorbeeld

Wat betekent 'helpen'? Je helpt niet iemand door het in zijn/haar plaats te doen.⁵²

- Laat de buddy naast of dicht bij de nieuwkomer zitten.
- Reflecteer samen met de buddy over zijn of haar rol als buddy.

Pas op dat de nieuwkomer niet te afhankelijk van de buddy wordt, zodat de buddy het niet als een last begint te ervaren en het niet de sociale integratie van de nieuwkomer belet. Werk eventueel met een beurtrol.^{8, 75}

In een later stadium⁵³

In een later stadium, waarbij de nadruk minder op 'overleven' en meer op taalverwerving ligt, zijn andere factoren van belang:

- De buddy moet nu vooral goed Nederlands kennen in plaats van de thuistaal van de nieuwkomers, bijvoorbeeld om teksten voor te lezen of eenvoudiger te verwoorden.
- De buddy moet daarbij opnieuw worden begeleid.

6.1. Relatie met medeleerlingen

- Bereid medeleerlingen, indien mogelijk, voor op de komst van de nieuwkomer.
- Bevorder een positieve relatie tussen de nieuwkomer en de medeleerlingen:⁵³
  - Moedig (in het begin) de medeleerlingen aan om met de nieuwkomer te communiceren op eender welke manier (iets uitbeelden, iets tonen, iets tekenen), zodat de nieuwkomer zich betrokken voelt.⁷⁵
  - Geef zelf het goede voorbeeld als leraar.⁵³
Beschouw anderstalige nieuwkomers niet als hulpeloze wezens, maar als ‘gewone leerlingen’ met eigen capaciteiten en talenten.
  - Stimuleer interactie tussen leerlingen.^{22, 52, 53}

Bevorder het contact tussen de leerlingen ook buiten de school: stimuleer de nieuwkomer om te participeren in een jeugdbeweging, sportclub ...^{22, 53}

- Spionnenrol: laat de anderstalige nieuwkomer spieken bij de andere leerlingen. De nieuwkomer leert daar enorm veel van. Natuurlijk bespreek je die aanpak met de leerlingen en maak je afspraken over wanneer dat wel en niet mag.⁷⁵
- Groepswerk en hoekenwerk:
  - Zet, indien mogelijk, de nieuwkomer bij iemand met dezelfde thuistaal.
  - Werk zowel met heterogene groepen, waarbij de nieuwkomer veel kan leren van de sterk Nederlands taalvaardige leerlingen, als met homogene groepen.^{28, 53}
  - Positieve wederzijdse afhankelijkheid: zorg ervoor dat leerlingen elkaar écht nodig hebben tijdens het groepswerk (bijvoorbeeld via rollen of door iedereen een stukje van de leerstof te geven).⁴⁵
  - Individuele aanspreekbaarheid: zorg ervoor dat iedere leerling kan worden aangesproken op zowel de eigen inbreng in de groep als op het eindresultaat van de groep (bijvoorbeeld via rollen).⁴⁵

- Ga als leraar op zoek naar een manier waarop de nieuwkomer actief kan participeren.

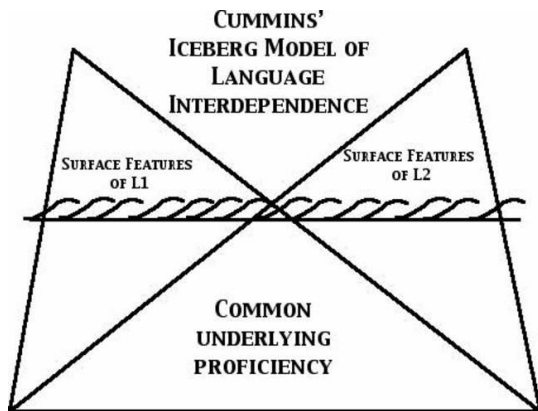
7. Thuis taal

Een goede kennis van de thuistaal vormt een steiger voor het leren van en in het Nederlands, aangezien de basis van beide talen overeenstemt (zie figuur 2).^{5, 22, 31}

Leerlingen die de mogelijkheid krijgen om moeilijke begrippen en vaardigheden eerst in de thuistaal te verwerven, hebben het veel gemakkelijker om ze in het Nederlands te begrijpen en te gebruiken.²⁸ Door de thuistaal in het onderwijs een plaats te geven, win je dus tijd.²⁸

Bovendien is de erkenning van de thuistaal bevorderlijk voor het welbevinden, een positief zelfbeeld en voor het eigen bewustzijn.^{5, 22, 28,}

Banning van de thuistaal uit de leeromgeving laat veel leerkansen verloren gaan.

Figuur 2

Verder blijkt uit onderzoek dat stimulering van de thuistaal niet ten koste gaat van de taalvaardigheid in het Nederlands.^{22, 28, 29} Er zouden door die stimulering zelfs betere resultaten in de instructietaal, het Nederlands, worden gehaald.

Dus: thuistaal inzetten is een goed idee.²² Door positief om te gaan met de thuistaal verhoog je niet alleen het welbevinden van de nieuwkomer, maar leren alle leerlingen positief kijken naar andere talen. Maak wel afspraken over wat kan en wat niet.^{5, 8, 22} Reageer niet negatief wanneer een leerling spontaan iets zegt/vraagt in zijn/haar thuistaal. Je kunt het Nederlandse woord/zin hieraan koppelen.⁵

- Moedig de nieuwkomer aan om de thuistaal te blijven ontwikkelen, naast de ontwikkeling van het Nederlands.^{5, 22} Zorg bijvoorbeeld voor (informele en formele) contacten tussen leerlingen die dezelfde taal spreken.²²
- Ondersteuning in de thuistaal helpt bij het leren van het Nederlands.^{5, 28}
  - Laat de nieuwkomer gebruikmaken van een woordenboek thuistaal-Nederlands en vice versa.
  - Vraag de nieuwkomer hoe een bepaald(e) woord/zin in de thuistaal wordt gezegd.
  - Zet ouders, meertalige collega's/vrienden/familie in om in hun thuistaal een verhaal te komen vertellen, te koken ...
  - Je kunt gealfabetiseerde nieuwkomers, als voorbereiding op een les, informatie in hun eigen taal laten opzoeken.

Maak gebruik van vertaalprogramma's, zoals www.translate.google.be.

Probeer een goed evenwicht te vinden tussen de thuistaal en het Nederlands.
Maak daarbij goede afspraken.

Voorbeeld: opdrachten om tot afspraken op het vlak van de thuistaal te komen.²⁸

Luister naar een fragment in een taal die niemand kent.

Wie verstaat wat er gezegd wordt? Hoe voel je je daarbij?

Schets de volgende situatie: *Samen met twee leerlingen (verschillende thuistalen) moet je een opdracht uitvoeren.*

Welke taal zullen jullie kiezen? Waarom die taal?

Voorzie steeds voldoende tijd voor een terugkoppeling in het Nederlands.²⁸ Op die manier zullen nieuwkomers op termijn zelf ook vaker het Nederlands (kunnen) gebruiken.

Als bijlage (bijlage 2) vind je de kijkwijzer 'Thuis taal in een krachtige leeromgeving (p.31)'.

7.1. Welke taal wordt er bij voorkeur thuis gesproken?

Laat de ouders die taal met hun kinderen spreken die ze zelf het best beheersen. Wanneer ouders met hun kinderen Nederlands spreken ondanks het feit dat ze het Nederlands zelf nog niet goed beheersen, bestaat het gevaar dat de leerlingen die 'kromme' taal gaan overnemen, wat niet de bedoeling kan zijn. Het is vooral belangrijk dat leerlingen 'talig' worden opgevoed, ongeacht in welke taal dat gebeurt.^{5, 22, 37,}

- Moedig ouders aan om in de thuistaal voor te lezen.⁵⁷
- Moedig ouders aan om veel te praten en te spelen met hun kind.^{44, 37}

7.2. Welke taal wordt er bij voorkeur op de speelplaats gesproken?

- Laat leerlingen spelen in de taal die voor hen het meest vanzelfsprekend is.^{5, 33} Nieuwkomers staan zeker in het begin enorm onder druk en zoeken daarom vaak steun in de eigen taal.²⁶
- Maak bepaalde afspraken, zoals 'je mag je thuistaal gebruiken, maar als er iemand bij staat die die taal niet begrijpt, schakel dan over naar een taal die wel iedereen begrijpt.'^{5, 33,}
- De speelplaats is ook een ideale oefenplaats voor mondelinge taalvaardigheid. Stimuleer dat bijvoorbeeld via een babbellekje.³⁸

Als bijlage 3 vind je een voorbeeld van mogelijke afspraken.

7.3. Informatie over verschillende thuistalen

- *Lezen over grenzen heen* (p.26) bevat veel achtergrondinformatie over verschillende thuistalen, namelijk:¹⁴
  - Een oplijsting van in welk land welke taal wordt gesproken.
  - Per taal wordt er informatie gegeven over:
    - *de taal zelf;*
    - *het schrift;*
    - *de verschillen met het Nederlands.*

Zoek enkele woorden zoals 'goedemorgen' op in de taal van de leerling en gebruik die tijdens de interactie met de nieuwkomers (bijlage 4).⁵

Talen helpen je vooruit: een gratis brochure met enkele basiswoorden en -zinnen in 23 talen.

www.newburyparkschool.net/langofmonth en www.mylanguages.org: op beide websites vind je per taal enkele basiswoorden.

8. Differentiatiemogelijkheden

8.1. De complexiteit van een activiteit^{5, 53, 22}

Om een activiteit aan te passen voor een nieuwkomer, kun je gebruik maken van onderstaand schema. Eerst schat je de moeilijkheid van de opdracht in, daarna ga je in het schema op zoek naar een manier om de opdracht aan te passen aan het (talig) niveau van de nieuwkomer.

Voorbeeld:

De leerlingen gaan een blog schrijven over de skireis. De anderstalige nieuwkomer mag een mondeling verslag uitbrengen bij de leraar. De leraar maakt notities die de leerling kan gebruiken voor zijn bijdrage aan de blog. (De leraar schuift dus van "schriftelijk met vormcorrectheid" naar 'mondeling'. De leerling kan op die manier meedoen met de klasactiviteit.)

	Begin	Midden	Gevorderd
1	receptief	productief met accent op inhoud	productief met vormelijke correctheid
2	mondeling	schriftelijk	schriftelijk met vormcorrectheid
3	hier en nu	daar en toen	abstract
4	bekend onderwerp	minder bekend onderwerp	onbekend onderwerp
5	veel context	weinig context	geen context
6	veel visuele ondersteuning	weinig visuele ondersteuning	geen visuele ondersteuning
7	imiteren	samen doen	alleen uitvoeren
8	...	...	...

Achteraan vind je een kijkwijzer die je kan helpen bij het bepalen van de talige complexiteit van je activiteit (bijlage 5).

Voorbeelden:⁵³

Productief in plaats van receptief

De nieuwkomer mag antwoorden via meerkeuzevragen of mag het antwoord aanwijzen, uitbeelden, tekenen, aankruisen in plaats van het antwoord op te schrijven.

Schriftelijk in plaats van mondeling

De nieuwkomer luistert naar de tekst die de leraar/leerling voorleest in plaats van het zelf te lezen.

De nieuwkomer mag het antwoord zeggen, terwijl de anderen het antwoord moeten opschrijven.

8.2. De inhoud van een opdracht aanpassen?

Laat de nieuwkomer zoveel mogelijk meedoen met de andere leerlingen. Wanneer de nieuwkomer altijd andere opdrachten krijgt, is dat niet bevorderlijk voor het werken aan de primaire doelen voor anderstalige nieuwkomers (p.21). Zet nieuwkomers niet op een 'taaldieet'!

Op voorwaarde van enige aanpassing van de opdracht (p.45) of het stellen van andere doelen of verwachtingen voor de nieuwkomer kan de leerling wel aan de meeste activiteiten deelnemen.⁴⁵

- Drie mogelijkheden:⁴⁵
  - Geef de nieuwkomer dezelfde opdracht met dezelfde doelen als de andere leerlingen en bied extra ondersteuning.
  - Gebruik dezelfde inhoud van de opdracht, maar vereenvoudig de doelen (p.21).
  - Kies een andere opdracht, bijvoorbeeld zelfstandig werk (p.57).

Houd er rekening mee dat nieuwkomers niet altijd dezelfde voorkennis of kennis van de wereld hebben. Voorzie daarom bijvoorbeeld voldoende uitleg, afbeeldingen of andere concrete informatie bij nieuwe begrippen of thema's.^{8, 40} Of peil naar de kennis van de wereld die deze leerlingen wél hebben en verbind die met de nieuwe inhoud.

8.3. Klasorganisatie- en management

- Laat de nieuwkomer samenwerken met een andere leerling.⁸
- Schakel, indien mogelijk, af en toe een extra ondersteuner in.
^{8, 40}
- Twijfel je eraan of de opdracht geschikt is voor nieuwkomers? Maak gebruik van de takenwijzer.

 Als bijlage (bijlage 6) bezorgen we je een *takenwijzer nieuwkomers*.⁸

9. Ouderbetrokkenheid

Aandacht voor ouderbetrokkenheid vertoont een positieve samenhang met de leerwinst inzake de Nederlandse taalvaardigheid. Dit thema verlies je dus best niet uit het oog.

- Onderhoud intensief contact met de ouders van de nieuwkomer.²²
- Neem een uitnodigende houding aan.
- Vraag aan de ouders wat hun kind graag doet, waar het graag mee speelt, wat het droomt te worden, waar het heel goed in is ....
- Deel voldoende informatie mee aan de ouders inzake het schoolgebeuren, zoals de schooluren, en belangrijke gewoonten op school (bijvoorbeeld geen les op woensdagnamiddag). Ga daarbij na of je boodschappen goed zijn overgekomen.^{8, 22.}
- Oudercontacten⁵:
  - Bereid oudercontacten met de ouders van de nieuwkomer goed voor.
  - Verschillende omstandigheden kunnen ervoor zorgen dat een ouder niet opdaagt. Niet komen is niet gelijk aan 'niet willen' of 'geen interesse hebben'.
  - Werk met pictogrammen (en eventueel symbolen of foto's van de leerplansite *Zin in leren! Zin in leven!*).
  - Werk eventueel met een tolk of een vertaler binnen het eigen netwerk (van de school, ouders ...), als het met je eigen talenkennis niet lukt.
- Stap zelf op de ouders af. Maak daarvoor gebruik van informele contactmomenten (bijvoorbeeld aan de schoolpoort).^{5, 8.}

45

---

⁶ Dit boekje is gratis te downloaden van www.klasse.be/wp/wp-content/uploads/2015/05/Pictogrammenwoordenboek.pdf

Toon wat je wil zeggen: gratis boekje met pictogrammen (vertaald in negen talen) dat je tijdens gesprekken met ouders kunt gebruiken.⁶

Besef dat sommige ouders niet gewoon zijn pictogrammen te lezen en dat sommige pictogrammen moeilijk te interpreteren zijn.

Laat geen leerlingen tolken bij een moeilijk gesprek.

9.1. Mondelinge communicatie

- Voer het gesprek in een gemeenschappelijke taal (Engels, Frans ...), werk met een tolk of zorg ervoor dat ouders zich veilig voelen om Nederlands te praten.⁴⁴
- Mondeling contact is doeltreffender dan schriftelijk contact.⁴⁴
- Probeer je boodschap helder en duidelijk over te brengen: spreek langzaam en herhaal, indien nodig, de boodschap in andere woorden.^{44, 45}

9.2. Schriftelijke communicatie

- Ondersteun schriftelijke communicatie met mondeling contact, zeker bij gevoelige of belangrijke informatie.⁴⁴

9.2.1 Brieven

- Hanteer voor alle brieven dezelfde lay-out en structuur.⁵ Ken bijvoorbeeld een verschillende kleur toe per soort brief: wit voor een mededeling en rood voor een brief die leerlingen moeten laten invullen en aan de school moeten terugbezorgen ... Dat is voor alle ouders handig.

- Ondersteun de brief met foto's, prenten en pictogrammen.⁵

- Taalgebruik (geldt ook voor mondelinge communicatie):⁵
  - eenvoudige, korte, maar wel correcte zinnen;
  - wees consequent in je woordgebruik (niet te veel synoniemen);
  - actieve zinnen;
  - zo weinig mogelijk vaktaal.

Brieven voor ouders in vreemde talen:

- www.vertaalbibliotheek.be
- www.klasse.be/4472/meertalig-communiceren-met-ouders-met-vertaalfiches

Taalwet: de brief begint steeds met de boodschap in het Nederlands en mag dan letterlijk worden vertaald in de vreemde taal.⁴⁷

VERTAALFICHE: BASISBOODSCHAP VAN SCHOOL AAN OUDERS

Nederlands

Contactpersonen op school

Aan wie stel jij je vragen?
 Ben nieuw schooljaar is begonnen. Ben jaar vol vrienden, plezier, huiswerk en lessen. Maar misschien ook met vragen: over hoe jij je kind thuis begeleidt, over het leven op school, hoe je problemen aanpakt.
 Met vele vragen kan je bij de leraar of directeur van de school terecht. Elke school heeft ook een CLB-medewerker. Die ondersteunt jou en de school als het met je kind wat moeilijk loopt. Wacht niet te lang als je een vraag hebt. Stap naar ze toe.

Leraar: .....

Mail: .....

Tel: .....

ترجمة ماصق إعلاني: رسالة من المدرسة إلى الأهالي

العربية

نصائح أثناء اجتماع الأهالي والمعلمين

ل من يمكنكم أن تطرحون أسئلتكم؟
 لقد تبدى عام دراسي جديد. عام مليء بالأسفاه، ولقعة والفرص الدراسية والتدريسي ولكن من المحتمل أن يكون لديكم أيضا أسئلة عن كيفية متابعة إرشاد أولادكم في المنزل، عن الحياة الدراسية، حول كيفية إمكانية معالجةكم للتساؤل. يمكنكم أن تطرحون العديد من الأسئلة على المعلم أو مدير المدرسة.
 كل مدرسة لديها مركز محدد لإرشاد CLB يعمل فيه فريق من العاملين المرشدين لتوفد دعمكم وللمدرسة في حال كان أولادكم يواجهون أي صعوبات، لا تتلطوا طويلا بطرح أسئلتكم، توجهوا إلى هناك دون تردد.

Leraar: .....

Mail: .....

Tel: .....

10. Evaluatie

- Start niet met toetsen, maar met observeren, verzamelen van producten van de leerlingen, filmen van evolutie ...
- Tijdens de toetsing van nieuwkomers is er een grote kans op storende factoren (bijvoorbeeld het niet begrijpen van de opdracht). Daardoor is er het gevaar van onderschatting van de nieuwkomer.⁵
- Evalueer breed:^{5, 22, 28}
  - **Hoe?** Gebruik een combinatie van verschillende evaluatievormen.
    - *Observaties in verschillende situaties (binnen en buiten de klas);*
    - *Testresultaten;*
    - *Reflecties met de leerlingen samen (bijvoorbeeld via een portfolio);*
    - ...
  - **Wie?** Betrek verschillende partijen bij het evalueren.
    - *De leraar;*
    - *De nieuwkomer zelf (zelfevaluatie);*
    - *Medeleerlingen (peerevaluatie);*
    - ...
  - **Wanneer?** Beoordeel op verschillende momenten.
  - **Wat?** Meet de test echt wat je wilt meten zonder storende factoren?

Breng ook de leer-, zelfsturende en sociale competenties van de nieuwkomer in beeld.²²

- Stel doelen op waaraan je zult werken. Geef ook geregeld aan welke doelen de nieuwkomer al bereikt heeft.²²

10.1. Rapport

Rapport in pictogrammen (bijlage 7).

Voorbeeld:

Videobabbelbox/audio-opname: film de nieuwkomer regelmatig terwijl hij/zij een opdracht uitvoert of enkele vragen beantwoordt. Na een aantal maanden zie/hoor je op de filmpjes/audio-opnames hoe hij/zij is geëvolueerd.^{22, 46, 75} Het grote voordeel daarvan is dat het taalgedrag in de natuurlijke omgeving wordt waargenomen.

10.2. Toetsen voor anderstalige nieuwkomers

- Uit onderzoek blijkt dat leerlingen aangeboden extra hulpmiddelen enkel inzetten, indien ze die afhankelijk van hun eigen taalvaardigheid echt nodig hebben. Je biedt daarom het best verschillende hulpmiddelen aan, zodat de nieuwkomer zelf kan kiezen.
- Voorbeelden van hulpmiddelen (van meest naar minst ervaren als ondersteuning): extra uitleg of visualisaties bij moeilijke woorden, aanpassen van moeilijke woorden of zinnen, extra tijd, tweetalig woordenboek, woordenlijst, tweetalige test en Nederlands-talig woordenboek.⁵⁰
- Voorbeelden van alternatieve toetsing: portfolio, mondelinge toetsing, observatie, peerevaluatie en zelfevaluatie.⁵⁰
- Ga na of de nieuwkomer de instructie begrijpt en weet wat hij/zij moet doen.

Voorbeeld: indien de nieuwkomer niet weet wat 'hetzelfde' betekent, zal hij de vraag 'welke woorden zijn hetzelfde?' niet kunnen oplossen alhoewel de nieuwkomer misschien wel het antwoord op de vraag kent.

- Screen opdrachten en toetsen op culturele inhoud.

Voorbeeld:

Ga na of de nieuwkomer de geschetste situatie kent, zoals 'sinterklaas', 'de zee' ...

- Houd er rekening mee dat je de (talige) prestaties van de nieuwkomer niet meteen kunt vergelijken met die van de medeleerlingen. Bekijk daarom de evolutie van nieuwkomers ten opzichte van hun beginsituatie en van de vooropgestelde doelen (p.21).⁴⁵
- Voorzie ondersteuning tijdens de toetsing:²²
  - Geef ondersteunende afbeeldingen bij een leestekst.
  - Verwacht nog geen volledige zinnen bij een schrijfopdracht.
  - Geef feedback *tijdens* het afleggen van de toets.
  - Werk met een schrijfkader of een voorgestructureerd antwoordblad. Gebruik op termijn wel een leeg blad om toetsen op te maken. Zo kun je woorden oefenen als 'kantlijn', 'naam', 'titel' ...⁵
  - Laat de nieuwkomer een woordenboek of het werkboek gebruiken.
  - Laat de nieuwkomer vooraf de bijhorende tekst lezen.
  - Lees de vragen voor, zodat je intonatie de vragen kan verduidelijken.
  - Geef de nieuwkomer de kans om hulp in te roepen van de leraar én de medeleerlingen.
  - Laat de nieuwkomer de toets samen met een maatje maken.
  - Laat een groepje leerlingen met elkaar overleggen, vooraleer ze de toets individueel maken.

In de evaluatiebox met onder andere de gevalideerde toetsen voor het zesde leerjaar (pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/evaluatiebox-basisonderwijs) kun je aangeven of een leerling als anderstalige nieuwkomer deelneemt aan de toets. De resultaten van die leerling worden dan niet verwerkt in de gemiddelden.

11. Zinvolle zelfstandige activiteiten als tijdelijke back-up

11.1. Kenmerken⁴⁵

- De activiteit sluit aan bij de doelen voor nieuwkomers (p.21).
- De activiteit is zoveel mogelijk interactief.
- Het zelfstandig werk sluit, indien mogelijk, aan bij de activiteiten in de reguliere groep, zoals de verwerking van een vorige activiteit of pre-teaching⁷ (p.66) met het oog op een volgende activiteit of aansluitend bij het thema of project.

11.2. Taal de hele dag door

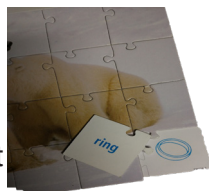
- Zorg voor (prenten)boeken in verschillende thuistalen of laat de leerlingen zelf boeken meebrengen. Tijdens tussendoortjes of bij de overgang tussen activiteiten kan de nieuwkomer wat lezen in een boek in de eigen thuistaal (p.41).⁵
- Woordportfolio/woordenboek aanmaken:

Nieuwe woorden kunnen telkens worden toegevoegd aan dat portfolio. Zo'n portfolio kan bestaan uit deze onderdelen: woord in het Nederlands, woord in de thuistaal, ruimte voor een tekening/prent, ruimte om het woord te beschrijven ... Zo worden de woorden nog eens herhaald en kunnen de nieuwkomers er steeds naar teruggrijpen (bijlage 8).^{28, 75}

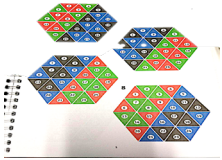
11.3. Zelfcorrigerende spelen

- **Leespuzzel:** het gaat om een zelfcontroleerend taalspel in de vorm van een puzzel. Op de achterkant van elk puzzelstuk staat een woord. Dit woord legt de leerling omgekeerd (met de beeldkant naar boven) op de afbeelding, die hoort bij dit woord, op de onderplaat.

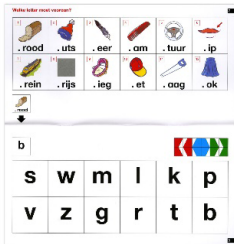
⁷ Bij pre-teaching krijgen bepaalde leerlingen voor een les uitleg over de leerstof die binnen de les zal worden behandeld.

- **Varia taal** (controledoos, figurenboek en werkboekjes): met dit zelfcontrolerende spel kunnen nieuwkomers zelfstandig aan de slag. Het antwoord op een opdracht wordt gegeven door een gekleurd blokje in de doos te klikken. Alle antwoorden corresponderen met een bepaalde figuur. Die figuur kan worden gecontroleerd in het figurenboek.⁵

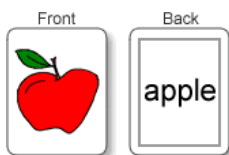

- De moeilijkheidsgraad verhoogt geleidelijk aan: de leerlingen kunnen oefenen op hun eigen niveau.⁵
- Volgende elementen komen aan bod: rubriceren, woord-samenstellingen, tegenstellingen, taal-denkrelaties, synoniemen, woordbetekenissen, voorzetsels, naam-, lid- en voegwoorden.⁵

- **Mini loco**: dit spel bestaat uit twaalf steentjes, genummerd van 1 tot en met 12. Die steentjes worden op basis van de antwoorden op verschillende oefeningen in een bepaalde volgorde gelegd. De achterkant van de steentjes vormen een bepaald patroon. Dat patroon kan worden vergeleken met het patroon in het antwoordboekje, waardoor de leerlingen zichzelf kunnen corrigeren.

- **Flashcards**: zijn kaartjes met op de ene zijde een afbeelding en/of het woord in de thuistaal en op de andere zijde het bijhorende woord in het Nederlands.

- **Pico-Piccolo:** met dit zelfcontrolerend spel kunnen nieuwkomers zelfstandig de woordenschat rond een bepaald thema verder inoefenen.

11.4. Zinnvolle zelfstandige activiteiten online

Er zijn online tal van websites met taaloefeningen beschikbaar. Toch is daarbij vaak het probleem dat die oefeningen net niet die woordenschat bevat waaraan jij wilt werken met de nieuwkomer.

Een mogelijke oplossing daarvoor is www.quizlet.be, waarop oefeningen verschijnen op basis van de woordenschat die je zelf ingeeft. Op die website kun je bovendien de vooruitgang van elke leerling per oefening checken. De betalende versie bevat op auditief vlak meer mogelijkheden. Hieronder een kort overzicht van de mogelijkheden van deze website:

Start

Start met het maken van een login of meld je meteen aan, indien je al een account hebt. Ofwel kun je nu bestaande woordensets zoeken (bijvoorbeeld op de term 'anderstalige nieuwkomer') of er zelf een aanmaken (zie hieronder).

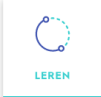

Woordenset aanmaken

1. Klik links bovenaan op 'aanmaken'.
2. Geef een titel aan je woordenset.
3. Schrijf aan de linkerkant de woorden die je wilt aanleren. Aan de rechterkant kunnen die woorden worden verduidelijkt aan de hand van ofwel een afbeelding, de vertaling in de eigen taal van de leerlingen (zelf opzoeken via Google Translate) of een definitie.

The screenshot shows a digital interface for creating a word set. At the top, the word 'zitten' is entered in a search bar, with 'TERM' and 'NEDERLANDS' labels below it. To the right of the search bar is a keyboard layout with letters A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K. Below the search bar, the word 'zitten' is repeated, followed by a right-pointing arrow and a button labeled 'Of upload een afbeelding'. Below this, there is a horizontal sequence of four images: 1. A stick figure sitting on the floor with a yellow border around it. 2. A person sitting on a chair. 3. A stick figure sitting on a chair. 4. A person sitting on a chair. Navigation arrows are visible on the left and right sides of the image sequence.

4. Wanneer je alle woorden hebt ingegeven die je wilt aanleren, klik je rechts onderaan op 'aanmaken'.
5. Deze woordenset kun je dan delen met alle leerlingen.

Functies

 <p>LEREN</p>	De leerlingen raken vertrouwd met de woorden en krijgen ze stilaan onder de knie.
 <p>KAARTEN</p>	De leerlingen oefenen de woorden in aan de hand van flitskaarten.
 <p>SCHRIJVEN 20% GEDAAN</p>	De leerlingen oefenen om de juiste woorden bij de juiste omschrijving of afbeelding te plaatsen.

SPELLER

De leerlingen oefenen om de voorgelezen woorden correct te schrijven.

TEST

LAATSTE POGING: 40%

De leerlingen kunnen een test afleggen met de aange-
maakte woordenset. Er kan daarbij worden gekozen (links
onderaan bij opties) om receptief te testen (foto's) en niet
productief (Nederlands) (p.45). Verder kun je kiezen welk
soort vragen worden gesteld: juist of fout, meerkeuze-
vragen of koppelvragen.

COMBINEREN

* 9 SECONDEN

In dit spel combineren de leerlingen zo snel mogelijk het
juiste woord met de juiste omschrijving of afbeelding. Ze
kunnen daarbij tegen elkaar strijden.

ZWAARTEKRACHT

In dit spel vallen er blokjes met de afbeelding of omschrij-
ving van de woorden naar beneden. De leerling moet pro-
beren om de woorden die erbij horen te typen voor de blok-
ken op de grond vallen. Indien het blok toch op de grond
valt, moet de leerling het woord een extra keer typen.

Een anderstalige nieuwkomer kan heel vaak deelnemen aan activiteiten met leeftijdsgenoten. In dit onderdeel van de bundel geven we enkele aandachtspunten en tips mee om dat met jouw groep te realiseren. We gebruiken daartoe de indeling van de ontwikkelvelden van *Zin in leren! Zin in leven!*. We belichten, waar relevant voor anderstalige nieuwkomers, specifieke ontwikkelthema's binnen een ontwikkelveld.

1. Omgaan met gevoelens en behoeften

Aandacht voor socio-emotionele ontwikkeling vertoont een sterke positieve samenhang met de leerwinst voor Nederlandse taalvaardigheid.⁴¹

- Benut de momenten waarop de nieuwkomer wil vertellen, maar ga niet geforceerd op zoek naar verhalen.⁵
- (Ver)oordeel niet te snel. Sommige reacties zijn vaak gewone reacties van kinderen op extreme situaties.^{5, 22} Verklaar echter ook niet alles vanuit de situatie 'anderstalige nieuwkomer'. De nieuwkomer is ook gewoon een kind. Maak dus zeker de 'regels' van de school duidelijk aan de nieuwkomer en probeer die zoveel mogelijk toe te passen.^{8, 22}
- Ga ook op zoek naar manieren om gevoelens en behoeften te uiten op een niet-talige manier. Denk daarbij bijvoorbeeld aan verbanden met het ontwikkelveld muzische ontwikkeling (p.79).

1.1. Welbevinden

Welbevinden is een voorwaarde om tot leren te komen. Welbevinden is ook een signaal dat de ervaring die de leerling opdoet, kwaliteitsvol is. Het is dus belangrijk om erop in te zetten bij de anderstalige nieuwkomer.^{22, 45}

 Een positieve ingesteldheid en houding van de leraar en alle medeleerlingen ten opzichte van verschillende culturen en talen vormen de basis.^{8, 28, 29, 53}

De bijlage 'fiche welbevinden' kan worden gebruikt om het welbevinden van de nieuwkomer na te gaan (bijlage 9).

Voorbeeld:

Breng voorwerpen, verhalen, foto's ... uit de cultuur van de nieuwkomer op een impliciete wijze in de leeromgeving binnen.⁵²

 Tip Benadruk het 'anders zijn' niet te veel.^{22, 53}

Zoek enkele woorden zoals 'goedemorgen' op in de taal van het kind en gebruik die tijdens verschillende activiteiten (bijlage 4).⁵

- Schakel een buddy in (p.37).^{5, 8, 22, 45, 53, 76, 75}
- Beschouw de nieuwkomer als een 'normale' leerling.⁸
Beschouw nieuwkomers dus niet als 'hulpeloze wezens', maar als 'gewone kinderen' met eigen capaciteiten.^{8, 53}
- Geef de nieuwkomer voldoende tijd: dwing de leerling bijvoorbeeld niet om te praten.⁵³
- Plaats een nieuwkomer liefst niet in een groep met enkel jongere kinderen (p.24).²²
- Onderschat de nieuwkomer niet! Het is niet omdat nieuwkomers de taal niet kennen dat ze 'dom' zijn of geen enkel talent hebben.^{45, 53}
  - Stel hoge, maar realistische eisen/doelen aan de nieuwkomer.^{5, 8, 22,}
  - Ga op zoek naar de talenten/interesses van de nieuwkomer en zet die zoveel mogelijk in.^{8, 22, 45, 53, 75}
- Zet de nieuwkomer in als expert: als de nieuwkomer iets kan wat de anderen niet kunnen of ergens heel goed in is (bijvoorbeeld in een bepaald ontwikkelveld), maak daar dan gebruik van en bevorder zo het zelfvertrouwen.^{5, 8, 22, 45}
- Bevorder een positieve relatie tussen nieuwkomer en de andere leerlingen (p.38).⁵³
  - Laat de nieuwkomer veel samenwerken met zijn medeleerlingen en bouw onderlinge afhankelijkheid in: zorg voor taken waarbij de inbreng van de nieuwkomer, hoe gering ook, noodzakelijk is.²²
- Zorg ervoor dat de nieuwkomer snel succeservaringen kan opdoen.²²
  - Geef daarbij veel positieve en ondersteunende feedback.^{22, 45, 52}
  - Pre-teaching⁸ kan daartoe ook een goede hulp zijn. Dat kan de volgende vormen aannemen.⁴⁵

⁸ Bij pre-teaching krijgen bepaalde leerlingen voor een les uitleg over de leerstof die binnen die les zal worden onderwezen.

- *De nieuwkomer kan op voorhand een tekst lezen die in de activiteit aan bod zal komen.*
  - *Tijdens een voorgesprek worden de nodige woordenschat en voorkennis bij de nieuwkomer geactiveerd.*
  - *Het onderwerp van de les wordt gesitueerd in een concrete, realistische en herkenbare context.*
- Bouw een vertrouwensrelatie op met de ouders van de nieuwkomer (p.49).⁵³

2. Seksueel bewustzijn

- Maak eventueel gebruik van PICKASOL om afspraken te maken.⁵⁵

Privacy	Wat wordt verteld, is vertrouwelijk.
Ik-vorm	We praten vanuit onszelf.
Cultuur	We staan open voor verschillen.
Kies	Kies wat je vertelt en wat niet.
Actief	Neem actief deel.
Seksueel actief	Het gaat over alle vormen van seks, dus ook over je gevoelens en wat in je hoofd zit. Iedereen kan erover meepraten.
Oriëntatie	Homoseksueel, heteroseksueel ...

Lachen/Luisteren

Humor is belangrijk, uitlachen kan niet. Niet enkel praten is belangrijk, maar ook luisteren.

- Start met een goede groepsindeling
  - Jongens en meisjes eventueel in gescheiden groepen.
  - Niet te grote groepen (ongeveer 10 personen per groep).
  - Onze cultuur wordt gekenmerkt door een vrij directe manier van communiceren, wat niet steeds het geval is in andere culturen.⁵⁵ Herken, waardeer en respecteer die verschillen.

Voorbeeld^{9 57}: silhouet

De leerlingen kunnen op het silhouet elementen aanduiden, zoals 'Waar mag mijn moeder mij aanraken?'. Vervolgens kan hierover een klasgesprek worden gehouden.⁵⁵

⁹ Andere concrete voorbeelden zijn te vinden in het boek *Project S. Relationele en seksuele vorming voor minderjarige anderstaligen*.

1. Identiteit

- Besteed in de eerste plaats aandacht aan het ontwikkelen van basisvertrouwen.²⁶
- Neem een positieve houding aan ten opzichte van de thuiscultuur. Een negatieve houding ten opzichte van de thuiscultuur kan vrij dramatische gevolgen hebben voor de identiteitsontwikkeling en het zelfbeeld van de nieuwkomer.

Besef dat de culturen thuis en op school verschillend kunnen zijn.⁵ Werk met context: "Hier op school verwachten we dat ..." Zo plaats je kinderen niet voor onmogelijke keuzes tussen school of thuis.⁵

2. Waardegevoeligheid en normenbesef

- Je moet zeker niet alle verschillen per cultuur kennen. Het belangrijkste is dat je een open en nieuwsgierige houding aanneemt.^{5, 45} Luister waarom bepaalde normen en waarden voor de nieuwkomer belangrijk zijn.²⁶ Weet bovendien dat in die hele verscheidenheid ook tal van gemeenschappelijkheden zitten en gebruik die.^{22, 52}
- Probeer, indien mogelijk, inzicht te verwerven in de thuiscultuur.^{5, 22}

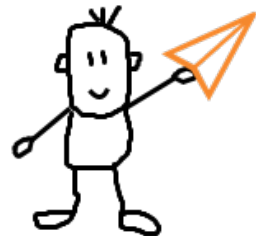
Tip 'Overculturaliseer' niet. Elke persoon is uniek en valt nooit volledig samen met zijn/haar cultuur.^{5, 22, 52}

- Praat vanuit de ik-vorm: Ik begrijp niet goed waarom je zo doet en waarom je dat zegt. Kun je me vertellen waarom je dat doet/zegt?⁵

- Geef de nieuwkomer een (niet-talige) taak waar hij/zij verantwoordelijk voor is, bijvoorbeeld de schriften uitdelen, de actualiteitsmuur inrichten (met materialen die andere leerlingen aanbrengen) ...^{5, 8, 45}
- Maak ook voor dit ontwikkelveld gebruik van algemene tips, zoals:
  - Zet een buddy in (p.37).
  - Ga positief om met de thuistaal van de nieuwkomer (p.41).
  - Differentieer op basis van de talige complexiteit van een activiteit, de inhoud van een taak en de organisatie ervan (p.45).

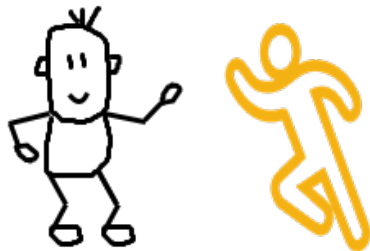
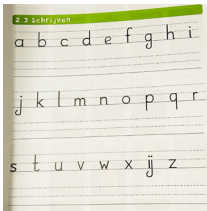
- Haal anderstalige nieuwkomers niet uit de groep tijdens onderwijsarrangementen met een focus op motorische en zintuiglijke ontwikkeling, omdat
  - ze een positief effect hebben op het zelfbeeld van de leerling;
  - ze veel kansen bieden op taalverwerving. De taal die in die lessen wordt gebruikt, is ingebed in een visuele en een handelingscontext. Het gaat daarbij meestal om het hier en nu (p.45);
  - ze veel kansen bevatten tot formele en informele interactie tussen leerlingen;
  - leraren veel handelingen kunnen verwoorden;
  - de motorische ontwikkeling in veel landen vrij gelijk wordt gestimuleerd: balanceren, bewegingspatronen exploreren, zoals hinken, huppen, huppelen, galopperen ...
- Anderstalige nieuwkomers kunnen gewoon meedoen bij die onderwijsarrangementen, want er is veel visuele ondersteuning. Ze kunnen gemakkelijk zien wat ze moeten doen. Plaats de leerling dan ook zo dat hij/zij jou of een andere leerling goed kan zien.
- Deze onderwijsarrangementen bieden een uitstekende kans om de leerlingen op een natuurlijke manier vertrouwd te maken met organisatorische instructies (*Straks ben jij aan de beurt.*) en enkele elementaire schoolse begrippen en uitdrukkingen (*links, rechts, volgende, naar omhoog, wachten, stop, langs de lijn ...*). Leerlingen kunnen een duidelijk verband leggen tussen wat ze zien en wat er wordt gezegd, waardoor ze de taal sneller verwerven.

1. Kleinmotorisch bewegen: schrift

- Als de nieuwkomer de letters in ons schriftpatroon nog niet kan schrijven, bied je het best een tijdlang een combinatie van drukletters, scriptletter en/of schrijffletters aan.

Appel.....
appel

- Naast een schooleigen schriftmethode kun je voor nieuwkomers ook inspiratie vinden in **De taaltrap**: in dat boek zijn er oefeningen te vinden voor het vloeiend leren schrijven van het Westers schrift.

Het is zinvol om de leerlingen deze lessen (gedeeltelijk) te laten meevolgen. Dit ontwikkelveld bevat namelijk een breed taalaanbod, dat visueel en actief kan worden ondersteund.⁵

- Maak gebruik van pre-teaching om de kernwoorden van de les door te nemen (p.66).
- Hanteer verschillende werk- en organisatievormen, waarbij er vooral in kleine groepjes wordt gewerkt. Zorg ervoor dat de nieuwkomer in de groepjes door de andere groepsleden wordt meegenomen (p.38). Plaats de nieuwkomer, indien mogelijk, in het groepje van een leerling met dezelfde thuistaal (p.41).
- Maak gebruik van het schema (p.45) om de complexiteit van de activiteit aan te passen.
- Voorzie verschillende manieren waarop de leerlingen leerstof kunnen verwerken rond een bepaald thema (tekstmateriaal, audiovisueel materiaal ...).
Maak ten volle gebruik van deze rijke woordenschatmomenten. Verarm je taalaanbod niet, maar bedenk hoe je je taalaanbod toegankelijk kunt maken (p.87). Verhelder de concepten achter de woorden al doende én door erover te praten.⁶⁴
- Wees je ervan bewust dat teksten vaak zeer westers zijn opgesteld.

Voorbeeld: *Toen de Romeinen aan het begin van de jaartelling ons land binnenvielen ...: enerzijds is bijvoorbeeld de Chinese jaartelling niet gelijk aan de westerse, christelijke jaartelling. Anderzijds zullen nieuwkomers niet meteen aan België denken, als er staat 'ons land'.*

- Probeer gebruik te maken van teksten die aansluiten bij de eigen leef- en ervaringswereld van de kinderen (p.45: onderwerp = bekend).

- Impliciete relaties tussen zinnen zijn voor nieuwkomers vaak moeilijk begrijpelijk. Maak die impliciete relaties daarom mondeling expliciet.

Voorbeeld: *Een groot deel van Europa werd veroverd door een volk. Eerst woonden die Romeinen rond de stad Rome:* er staat niet letterlijk dat het begrip 'volk' en het begrip 'Romeinen' op dezelfde groep betrekking hebben. Maak dat expliciet.

Voor sommige thema's binnen dit ontwikkelveld kun je gebruikmaken van **E-validiv**. E-validiv is een meertalige digitale omgeving voor het vierde, vijfde en zesde leerjaar met lespakketten in verband met dit ontwikkelveld. De leerinhoud is beschikbaar in zeven verschillende talen: Nederlands, Frans, Engels, Italiaans, Pools, Spaans en Turks. De nieuwkomers kunnen daardoor afwisselen tussen het lezen van informatie in het Nederlands en het lezen van informatie in hun thuistaal.⁸

- Vaak zijn anderstalige nieuwkomers opgegroeid in een gedigitaliseerde omgeving. Ga na wat de leerling al kan en maak daar gebruik van doorheen de dag.
  - Laat de leerling woorden vertalen met een online vertaalprogramma.
  - Laat de leerling een afbeelding of filmpje opzoeken, als hij iets niet begrijpt.
  - Laat de leerling werken met een spellingscorrector.
  - ...
- Laat de anderstalige nieuwkomers veel samenwerken met andere medeleerlingen: zo leert de leerling nieuwe vaardigheden en de daaraan verbonden taal.
- Laat de anderstalige nieuwkomer de rol van spion vervullen als blijkt dat de leerling bepaalde vaardigheden niet beheerst (p.38).
- Maak typische vaktaal toegankelijk (p.92). Gebruik bijvoorbeeld veel woorden die in verschillende talen op elkaar lijken (formaat, effect ...).
- Indien de anderstalige nieuwkomer een eigen smartphone, gsm of computer heeft, kun je samen de taal van die media-middelen veranderen in het Nederlands, als je daarvoor de toestemming van de leerling krijgt. Vaak weet de nieuwkomer zelf heel goed waar alles op die apparaten te vinden is, waardoor hij de taal niet echt nodig zal hebben, maar door de instellingen in het Nederlands te veranderen zal hij impliciet de Nederlandse woorden leren (bijvoorbeeld 'bericht').

Voorbeeld:

Geef de anderstalige nieuwkomer de rol van fotograaf. Tijdens bijvoorbeeld een boswandeling kan de leerling foto's nemen van de bloemen die hij/zij tegenkomt. Het is daarna de bedoeling dat de leerling zijn foto's laat beschrijven door de andere leerlingen. Op die manier vindt er, enerzijds, interactie plaats tussen de anderstalige nieuwkomer en zijn medeleerlingen en leert de anderstalige nieuwkomer, anderzijds, nieuwe woorden op een receptieve, betekenisvolle manier (p.92).

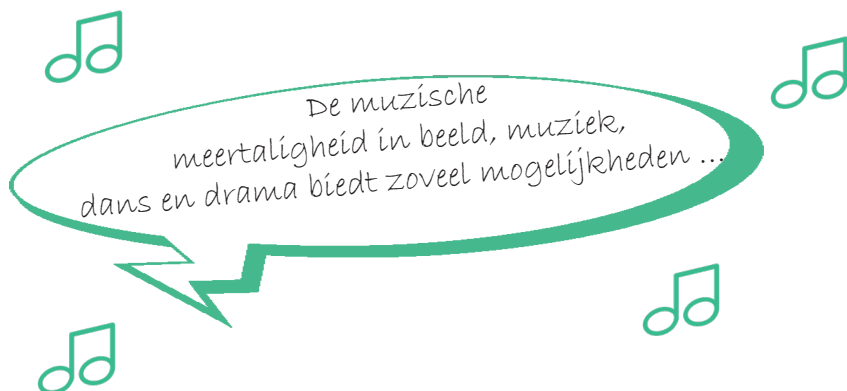

- Haal de anderstalige nieuwkomer liever niet uit de groep tijdens muzische activiteiten, omdat
  - de nieuwkomer op dat moment de kans krijgt uit te drukken wat in hem leeft in de universele taal van beeld, muziek, dans en drama. De taalbarrière speelt daarbij veel minder of niet. Dat heeft een positief effect op het zelfbeeld van de anderstalige nieuwkomer;
  - de instructietaal meestal sterk visueel ondersteund wordt en is ingebed in een handelingscontext. Het gaat daarbij vaak om het hier en nu (p.45);
  - de dynamiek die eigen is aan muzische processen, veel kansen biedt tot informele en formele interactie tussen leerlingen;
  - leraren veel handelingen verwoorden tijdens die onderwijsarrangementen. Dat stimuleert de taalontwikkeling.
- Tijdens deze onderwijsarrangementen kan de anderstalige nieuwkomer zich eens helemaal uitleven, zichzelf zijn en zijn emoties uiten.
- Muzische activiteiten zijn ideale momenten om de anderstalige nieuwkomers te observeren.

- Laat de anderstalige nieuwkomer veel en actief samenwerken met medeleerlingen, zodat hij steeds een rijk taalaanbod krijgt of uitgedaagd wordt taal te gebruiken.
- De anderstalige nieuwkomer kan in de loop van een muzisch proces dat hij met medeleerlingen doormaakt heel wat 'stelen met zijn ogen' (spionnenrol: p.38). Dat komt de participatie, de durf en de expressie ten goede.
- Door in muzische arrangementen ook muziek, beeld, dans en drama die aansluiten bij de culturele achtergrond van de nieuwkomer binnen te brengen, bied je extra kansen tot identiteitsbeleving en -ontwikkeling bij de nieuwkomer en draag je bij tot de ontwikkeling van muzische geletterdheid bij alle leerlingen.

www.mamalisa.com: op die website zijn kinderliedjes en verzen in verschillende talen te vinden. Ze zijn zowel geordend per land als per taal. De herkenning en waardering van de herkomst van de leerling zijn belangrijk in het kader van de identiteitsvorming.

1. Taalontwikkeling van anderstalige nieuwkomers

Taalvaardigheid komt via twee wegen tot stand. Aan de ene kant bouw je taalvaardigheid op zoals je een huis bouwt. Er worden onderdelen aangesleept en die worden vakkundig met elkaar verbonden. Aan de andere kant groeit taalvaardigheid zoals een boom: je ziet hem niet elke dag veranderen, en soms lijkt het of de groei achteruit in plaats van vooruit gaat, maar als de omgeving wordt verzorgd, wordt die boom op termijn groot en sterk. Zo gaat dat ook met taal: als je je in een groep opgenomen voelt, en je kunt in die groep iets betekenen, dan leer je bijna vanzelf de taal die je binnen die groep nodig hebt.⁷⁵

1.1. Fasen in het leren van een tweede taal^{5, 22,}

- Onderstaande fasen worden niet noodzakelijk stap voor stap doorlopen, ze geven wel een bepaalde evolutie weer.²²
- **Gewenningsfase:** Deze fase begint met een 'stille periode', die het praten vooraf gaat en soms tot wel zes maanden

kan duren. In de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers in *Zin in leren! Zin in leven!* spreken we over 'ontdekkers'

De taalontwikkeling is, in tegenstelling tot wat je misschien zou denken, wel begonnen. Het beperkt zich echter vooral tot passieve kennis van de nieuwe taal. De nieuwkomer went aan de nieuwe taal en probeert zich (al dan niet verbaal) uit te drukken over eenvoudige inhoud. In de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers in *Zin in leren! Zin in leven!* spreken we over 'stille praters'.

Niet-gealfabetiseerde of anders-gealfabetiseerde nieuwkomers krijgen in deze fase ook ruim de tijd om te wennen aan ons klank- en schriftsysteem. Dit gebeurt steeds op basis van betekenisvolle woorden en contexten waarin de schriftelijke taal ook mondeling aan bod komt.

- **Zelfredzaamheidsfase:** De nieuwkomer maakt de overgang van passief taalgebruik naar actief eenvoudig taalgebruik. Het is belangrijk tijdens deze fase zoveel mogelijk concrete voorwerpen en handelingen te benoemen en de nieuwkomers de kans te geven te experimenteren met deze aangeboden woorden en zinnen. De nieuwkomers lezen nu ook eenvoudige schriftelijke boodschappen. In de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers in *Zin in leren! Zin in leven!* spreken we over 'starters'.
- **Aanspreekbaarheidsfase:** De nieuwkomer kan op een volwaardige manier participeren in het sociale interactieproces in de klas. De nieuwkomer begrijpt de meeste uitingen van de leraar en de medeleerlingen (mits ondersteuning) en reageert op eenvoudige vragen en opdrachten (mondeling en schriftelijk). In de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers in *Zin in leren! Zin in leven!* spreken we over 'bouwers'.
- **Taal- en denkfase:** De taal wordt nu steeds meer gebruikt om de werkelijkheid, zowel in het verleden, heden als toekomst, te ordenen, beschrijven en verklaren. De

nieuwkomer begrijpt steeds meer abstracte begrippen en moeilijkere zinsconstructies. De nieuwkomer leest nu ook (met ondersteuning) schriftelijke boodschappen over abstractere onderwerpen en reageert schriftelijk op vragen en opdrachten. In de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers in *Zin in leren! Zin in leven!* spreken we over 'taal-denkers'.

1.2. Het proces van woordvererving

- Deze elementen spelen een rol in het proces van het verwerken van woorden: ⁵
  - Voorbewerken: bereid de leerlingen voor op het onderwerp. Neem genoeg materiaal mee om het onderwerp te introduceren en zorg ervoor dat het onderwerp de leefwereld van de anderstalige nieuwkomers uitbreidt.⁵
  - Semantiseren: leg woorden uit door gebruik te maken van een interessante context.⁵
  - Consolideren: zorg ervoor dat de leerling de woorden kan inoefenen en gebruiken.⁵
  - Controleren: ga na in hoeverre de leerling nieuwe woorden heeft verworven.⁵

2. Talige grondhouding

- Plezier beleven aan taal en spelen met taal kun je bevorderen via taalspelletjes.⁵

Voorbeelden:

Woordcollage: leerlingen zoeken naar woorden en foto's in tijdschriften die bij elkaar horen of binnen een bepaald thema passen. Daar maken ze een collage van.

Woordketting maken: de laatste letter van het eerste woord is de eerste letter van het volgende woord.

- De thuistaal van nieuwkomers kun je heel makkelijk inzetten om aan talensensibilisering te doen. Op die manier leren de andere leerlingen van de nieuwkomer en voelt hij/zij zich expert.

Tip Benadruk in de eerste fase vooral de inhoud van wat de nieuwkomer zegt. Ga pas nadien in op de vorm.

3. Je taalaanbod toegankelijk maken

- Laat het gebruik van de thuistaal ter ondersteuning toe.⁵³
- Pas je spreektempo, indien nodig, aan en articuleer goed.⁵
- Herhaal veel.^{5, 16, 28}
- Gebruik korte zinnen, maar wel correcte zinnen in plaats van 'babytaal'.⁵

Voorbeeld: zeg 'dit is een potlood.' in plaats van 'potlood'.⁷⁵

- Wees je bewust van je woordkeuze:
  - Gebruik niet té veel synoniemen: bijvoorbeeld 'boekentas' of 'schooltas'.⁷⁵
  - Gebruik woorden die in veel talen (bijna) hetzelfde zijn, zoals 'cadeau' in plaats van 'geschenk', 'emoties' in plaats van 'gevoelens' ...

Pas op met figuurlijk taalgebruik: bijvoorbeeld 'Wat is er aan de hand?', waarbij de nieuwkomer naar zijn/haar handen kijkt.

- Pas je vraagstelling aan: stel in het begin vooral ja/nee-vragen (eventueel met rode en groene antwoordkaartjes) en meerkeuzevragen. Ga daarna snel over tot meer open vragen.^{5, 45}
- Oefen de belangrijkste woordenschat eventueel in via preteaching of een voortraak (p.66).⁵³
- Geef op een gepaste wijze feedback op het taalgebruik van de nieuwkomer.⁵
  - Focus op de inhoud van de boodschap.⁸
  - Corrigeer taalfouten in het begin niet expliciet, maar herhaal wat gezegd is op de juiste manier. Wanneer de nieuwkomer zich veilig voelt, kan je ook expliciete feedback geven. Doe dat met mate en blijf het accent leggen op de inhoud.⁸

- Geef de nieuwkomer voldoende tijd om te antwoorden.^{8, 45}
Het is zo dat anderstalige nieuwkomers bij het horen van een vraag die in hun hoofd eerst vertalen naar de thuistaal, vervolgens in die taal een antwoord bedenken en dat dan nog eens opnieuw vertalen naar het Nederlands.⁸
- Leg de nadruk op sleutel informatie via:^{16, 45}
  - een spreekaccent: accentueer de belangrijkste woorden van een boodschap;
  - herhaling: herhaal de kern van de boodschap;
  - topicalisatie: benadruk de kern van een zin door die kern voorop te plaatsen.

Voorbeeld:

'Pagina 74. Neem jullie boek op pagina 74.'

4. Ondersteunen van een mondelinge boodschap van de nieuwkomer^{5, 8, 22, 45, 52, 75}

- Moedig de nieuwkomer aan via non-verbale communicatie:
  - Gebaren, mimiek en intonatie;
  - Oogcontact om bijvoorbeeld na te gaan of de nieuwkomer alles heeft begrepen.
- Maak gebruik van visuele, auditieve of tactiele ervaringen. Gebruik dus veel concrete materialen.
- Contextualiseer aan de hand van woorden/ervaringen die het kind al kent.
- Visualiseer:
  - Beeldwoordenboek (Van Dale, Stevens)
    - www.beeldwoordenboek.eu
    - www.valley-trail.com/beeldwoord.php
    - Prenten, foto's en afbeeldingen
  - Pictogrammen (bijvoorbeeld klasagenda):
    - **Pictogrammenwoordenboek** : de woorden met bijhorende pictogrammen zijn vertaald in 29 talen.¹⁰ **www.sclera.be**: op die website vind je veel pictogrammen. Bij 'downloads' kun je alle pictogrammen (ongeveer elfduizend) downloaden in het Nederlands, Engels, Duits, Frans, Spaans of Pools. In de gedownloade map staan de pictogrammen alfabetisch gerangschikt.
  - **Signaalkaarten** om de dag te organiseren:¹¹ bevat kaarten, zoals 'de stoelen op de tafel' en 'ik heb hulp nodig'.⁴⁵

¹⁰ Dit boekje is onder andere te verkrijgen via www.diekeure.be/nl-be/educatief/2432/het-pictogrammenwoordenboek.

¹¹ Die kaarten zijn te vinden via educatheek.be/Het-kan-ook-zonder-woorden_1682.html.

- Maak gebruik van woordenboeken: thuistaal-Nederlands en vice versa²⁸
Vertaalprogramma: www.translate.google.be

Let erop dat visuele ondersteuning geen vervangmiddel voor taal wordt. Probeer aan te voelen wat de nieuwkomers al begrijpen. Onderschat ze niet, maar daag ze uit.⁸

5. Mondelinge taalvaardigheid Nederlands

- Zorg de hele dag door voor een rijk taalaanbod, tijdens het werken aan de generieke doelen van alle ontwikkelvelden. Elk moment is een taalmoment.⁶⁷ Verwoord zoveel mogelijk, zowel wat de nieuwkomer doet als je eigen handelingen, bijvoorbeeld 'Ik haal nu jullie schriften op.'^{5, 45, 28}
- Bied voldoende kansen tot interactie. Interactie met anderen is zeer belangrijk voor de taalverwerving.^{5, 45, 28, 59}
Een hoger aantal beurten leidt bovendien tot meer leerwinst.
- Sta toe dat de nieuwkomer in het begin non-verbaal (via gebaren, door iets aan te wijzen ...) of met één of twee woorden antwoordt. Verwoord het antwoord van de nieuwkomer opnieuw in een zin voor de rest van de groep.⁸
- Ga na of de nieuwkomers je taalaanbod hebben begrepen.
- Dwing de nieuwkomer niet om te praten.^{5, 22, 45, 52}
- Onderhandel met je leerlingen over de betekenis van woorden. Zoek naar omschrijvingen, synoniemen, definitives, handelingen, relaties... Laat de ideeën vooral uit de kinderen zelf komen.⁶⁴
- Laat de nieuwkomer een leeg blad gebruiken om notities op te maken. Zo kun je woorden oefenen als 'kantlijn', 'naam', 'titel', 'bovenaan' ...⁵
- Herhaal belangrijke woorden meerdere keren in verschillende contexten.⁶⁴
- Reflecteer met (oudere) nieuwkomers over de verschillen tussen hun thuistaal en de schooltaal.²²

www.oddcast.com/home/demos/tts/tts_example.php?sitepal: op die website kies je je taal, geef je een zin/woord in dat vervolgens wordt uitgesproken in de gekozen taal.

5.1. Wat als een anderstalige nieuwkomer niet praat?

Het kan zijn dat de nieuwkomer zich nog in de 'stille periode' bevindt: hij begrijpt al veel, maar voelt zich niet zeker genoeg om zich in de nieuwe taal te uiten.^{5,8}

- Stimuleer de nieuwkomer om te praten, maar dwing hem/haar niet.^{5, 22, 67}
- Geef de nieuwkomer tijd. Observeer intussen of de nieuwkomer steeds meer begrijpt.^{5, 67}
- Geef reactiekansen door verschillende soorten vragen te stellen in een betekenisvolle context.
- Creëer mogelijkheden voor de nieuwkomer om op een laagdrempelige manier te experimenteren met de nieuwe taal, bijvoorbeeld door een gesprek te voeren met een handpop.⁵

5.2. Welke woorden moet een anderstalige nieuwkomer leren?

Je kunt woorden onderbrengen in verschillende lagen:

Besteed in de beginfase voldoende aandacht aan de eerste twee lagen.

Om als tweede taalleerder taalvaardig te worden in de alledaagse, informele taal, heb je ongeveer twee jaar nodig.

Voor schoolse taalvaardigheid heb je vijf à zeven jaar nodig.²² Het proces dat je doorloopt om die tweede taal te ontwikkelen, is een grillig, niet lineair proces.⁶⁵

- Focus niet geïsoleerd op het uitbreiden van de woordenschat. Zorg ervoor dat de woorden steeds voorkomen in betekenisvolle contexten. Besteed daarnaast ook aandacht aan zinsbouw, het gebruik van lidwoorden ...²²

Voorbeeld: HET-doosje⁵

Wanneer de kinderen op een woord komen of een woord horen met het lidwoord 'het', dan mogen ze een kaartje nemen en het woord daarop schrijven en eventueel ook tekenen. Dat kaartje stoppen ze dan in de doos. Een keer per week maken we de doos leeg en bekijken we alle kaartjes.

- Kies nuttige, frequent gebruikte woorden.
- Vertrek van woordenschat dicht bij het eigen lichaam en ga steeds meer naar de buitenwereld toe.

Voorbeeld: Je kunt de nieuwkomer dezelfde oefeningen laten maken als de andere leerlingen, maar met bijvoorbeeld woorden als 'boekentas' in plaats van 'reiskoffer'.⁷⁵

5.2.1 Schoolse taalvaardigheid

De schooltaal Nederlands leren is uiterst belangrijk voor nieuwkomers. Het is niet de bedoeling om de woorden geïsoleerd te trainen, wel om ze veelvuldig aan bod te laten komen doorheen allerlei activiteiten.²²

Taal leer je in de eerste plaats door taal te horen en te gebruiken, en niet door woordenschatlijstjes uit het hoofd te leren.⁸ Zorg ervoor dat de woorden steeds voorkomen in betekenisvolle contexten.²²

Voorbeeld: categorieën binnen schooltaal waaraan je kunt werken^{5, 53}

- Voorwerpen uit de leeromgeving (bord - potlood)
- Organisatievormen (alleen werken - met z'n tweeën werken)
- Plaatsaanduidingen (rechts/links - op - onder - voor)
- Schoollokalen (toilet - klaslokaal)
- Tijdsaanduidingen (nu - straks - morgen)
- Telwoorden (eerste - tweede)
- Delen van het lichaam (hand - mond)
- Schoolse handelingen (omcirkelen - zoeken - opschrijven)
- Beschrijvende termen (weinig/veel - klein/groot)
- Beoordelende termen (fout - goed - correct - gemakkelijk)
- Uitdrukkingen voor gevoelens (droevig - blij - bang - boos)
- Bezitsaanduidingen (van jou - van mij)
- Ontkenningen (niet - geen)
- Het bereiken van de school (bus - te voet - fiets - zebrapad)
- ...

In *Zin in leren! Zin in leven!* vind je een leerlijn 'woorden en woordbetekenissen' voor anderstalige nieuwkomers.

6. Mondelinge taalvaardigheid Frans

- Maak de verbinding tussen Frans, thuistaal en Nederlands.
- Zorg voor toegankelijk taalgebruik (p.87).⁷⁵

*Frans is makkelijker dan Nederlands, want het is voor iedereen het eerste jaar, terwijl Nederlands voor de anderen dan het vijfde jaar en soms ook de thuistaal is.*⁷⁵

7. Schriftelijke taalvaardigheid Nederlands

7.1. Geletterdheid: de start

Werken aan inzicht in de functies van geschreven taal, net zoals bij kleuters, is een noodzakelijke start bij leerlingen die niet-gealfabetiseerd zijn. Daarnaast is het herkennen van klanken een belangrijke opstap naar geletterdheid.⁸

- Laat de nieuwkomer kennismaken met de zin en de functies van het schrift.^{8, 45}

Voorbeeld: Ik schrijf even op het bord wat jullie morgen moeten meebrengen, zodat jullie dat zeker niet vergeten.

- Wijs op de leesrichting bij een beeldverhaal of tekst. Doe dat zeker ook bij leerlingen die bijvoorbeeld gealfabetiseerd zijn in het Arabisch, aangezien bij hen de leesrichting omgekeerd is.⁷⁶
- Wek interesse voor boeken op:⁸

Voorbeeld: voorzie een boeken- en/of letterhoek waar de nieuwkomer met schriftelijke boodschappen kan experimenteren (p.100).⁸

- Maak gebruik van digitale prentenboeken. Die verhalen hebben als voordeel dat nieuwkomers ze zo vaak kunnen beluisteren als ze willen, op hun eigen tempo en soms zelfs in meerdere talen (p.100).⁸
- Zorg voor voldoende succeservaringen (p.66). Benadruk kleine successen!⁵

7.2. Alfabetisering

Als de anderstalige nieuwkomer inzicht heeft verworven in de functies van geschreven taal, kun je werken aan de alfabetisering.⁸

- Vaak wordt er een onderscheid gemaakt tussen:⁷⁶
  - Anders-gealfabetiseerde leerlingen: leerlingen die in een ander schrift kunnen lezen en/of schrijven.
  - Zwak-gealfabetiseerde leerlingen: leerlingen die een beetje hebben leren lezen en/of schrijven.
  - Niet-gealfabetiseerde leerlingen: leerlingen die in geen enkele taal hebben leren lezen en/of schrijven.
- Toetsing: neem een leestoets af in de thuistaal van de nieuwkomer om te weten te komen of de leerling al dan niet gealfabetiseerd is (p.26).²²
- Het heeft weinig zin om iemand te leren lezen en schrijven in een taal die hij/zij niet begrijpt. Begin dus met het werken aan.^{45, 53}
  - Het vertrouwd raken met de klanken van het Nederlands.⁵³ Je kunt daarvoor bijvoorbeeld een spiegel gebruiken om de juiste uitspraak aan te leren.⁵
  - De mondelinge taalvaardigheid in het Nederlands.^{22, 53, 77}
  - Het vertrouwd raken met de Latijnse letters: bijvoorbeeld letters overtekenen of volgen met de vinger.⁵³
  - Het in een context aanleren van de betekenis van kern- of steunwoorden die zullen worden gebruikt bij het leren lezen.
  - Het vertrouwd raken met de conventies van het Latijns schrift: bijvoorbeeld een woord bestaat uit verschillende letters, een zin begint met een hoofdletter ...⁴⁵
- Maak vooral gebruik van je eigen didactische kennis inzake leren lezen en schrijven. Een niet-gealfabetiseerde nieuwkomer is tenslotte een 'gewoon' kind dat nog niet kan lezen en schrijven. Ga gerust wat ideetjes opdoen en materialen sprokkelen bij collega's in lagere leerjaren.⁷⁵

¹² Die boekjes zijn uitleenbaar in de bibliotheek.

- Voor anders-gealfabetiseerde nieuwkomers is ‘Lezen doe je overal’ een handige methode om oudere nieuwkomers te leren lezen in het Nederlands.⁸
- Laat de nieuwkomer eventueel starten met het typen van woorden in plaats van ze te schrijven. Zo leert de nieuwkomer de volgorde van de letters in een woord en krijgt de nieuwkomer steeds de correcte schrijfwijze te zien.⁵

7.3. Een schriftelijke boodschap verwerken

- ‘Lezen doe je overal’ is een methode aanvankelijk lezen voor anderstalige kinderen van tien tot veertien jaar die nooit hebben leren lezen of die hebben leren lezen in een ander schrift. De teksten zijn afgestemd op de leefwereld van tieners.²²

Dit materiaal is gratis te downloaden op: www.lowan.nl/les-materiaal/lezen-doe-je-overal.

Voorbeeld:

Riet tref je vaak aan in meren en plassen.

- Maak een tekst eenvoudiger door:
  - de relevante passages of kernwoorden aan te duiden;⁴⁵
  - synoniemen of afbeeldingen in de kantlijn aan te bieden voor de moeilijke woorden.
- Laat de nieuwkomer een verhaal beluisteren, terwijl de andere leerlingen in stilte lezen (p.45). Zorg ervoor dat de nieuwkomer de tekst kan meevolgen op papier.⁷⁶
- Maak gebruik van pre-teaching of geef de nieuwkomer meer tijd om een tekst te lezen (p.66).⁴⁵
- Een schriftelijke boodschap begrijpen: bied eventueel eens een tekst aan in de thuistaal van het kind. Vragen en opdrachten kunnen dan in het Nederlands worden gesteld. Het doel

¹³ Die boekjes zijn verkrijgbaar via www.nik-nak.eu.

¹⁴ Die boekjes zijn verkrijgbaar via www.extern.nl/kinderboeken/index.php.

¹⁵ Die boekjes zijn onder andere verkrijgbaar via www.delubas.nl/leesseries/samenleesboeken.

'een schriftelijke boodschap begrijpen' kan ook worden bereikt met een tekst in een andere taal (p.41).¹²

Tutorlezen: je kunt de nieuwkomer samen laten lezen met een sterke lezer. De betere lezer, die als tutor fungeert, kan een medeleerling of een leerling uit een hogere groep zijn.

- Zorg ervoor dat lezen leuk blijft:⁵
  - Sta soms toe dat kinderen in de bib een boek iets onder hun niveau kiezen, zodat ze een succeservaring beleven.⁵
  - Maak tijd om voor te lezen (eventueel aan de hand van cd's).^{5, 76} Laat ouders ook eens voorlezen in de thuistaal op school.²⁸

7.3.1 Een kijk- /luister- /boekenhoek in de klas

- Maak gebruik van meertalige leesboekjes:^{5, 8}
  - O Mundo¹²: multiculturele prentenboeken in tien talen
  - Nik-nak:¹³ zeventien talen
  - Maankinderen:¹⁰ Turks-Nederlands
  - Kinderboeken in zes verschillende talen¹⁴
  - Prentenboek 'Ik zag twee beren':¹⁰ naast elke tekening staat het verhaal in het Nederlands, Turks en Frans
  - Een uitgebreide boekenlijst, geordend per taal en moeilijkheidsgraad, is te vinden op: metrotaal.be/content/1-kern-van-de-zaak/2-voordelen-realiseren/vertaalde_kinderboekenlijst.pdf.

- Maak gebruik van digitale prentenboeken:

- www.fundels.com/nl_BE: via je online login van mijn.bibliotheek.be kun je zeven digitale boeken per jaar op deze website ontlene. Die boekjes kunnen in het Frans, Nederlands of Turks worden voorgelezen en/of ondertiteld.

- www.ookjij.nl/main.html en www.leesmevoor.nl: die boekjes worden in het Nederlands voorgelezen en ondertiteld.

- Maak gebruik van samenleesboekjes¹⁵:
Dat zijn boeken waarbij een beginnende en een gevorderde lezer samen een boek lezen dat bestaat uit zowel eenvoudige als moeilijkere tekst.⁸
- Voorzie een grote variatie aan teksten, waaronder verhalen, informatieve teksten, uitnodigingen, reclameteksten ...^{8, 22, 76}
- Laat nieuwkomers enkele boeken in hun eigen taal meebrengen of probeer zelf enkele boekjes in hun thuistaal te voorzien in de boekenhoek.⁸
- Voorzie beeldwoordenboeken en tweetalige woordenboeken.^{76, 75}
- Geef de nieuwkomer voldoende tijd om in de boekenhoek te snuffelen.⁷⁶

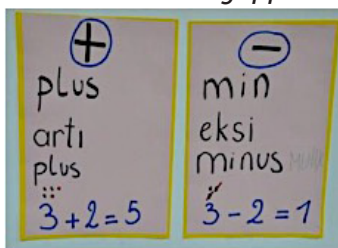
7.4. Een schriftelijke boodschap overbrengen

- Laat de nieuwkomer in het begin tekenen in plaats van schrijven of laat een combinatie van beide toe.⁴⁵
- Bouw schrijfvaardigheid zorgvuldig op: van woorden via zinnen naar teksten.⁵
- Geef in het begin bij schrijfp opdrachten vooral feedback op de inhoud en slechts in beperkte mate op de vorm.⁸
- Geef bij schrijfp opdrachten de nieuwkomer extra kansen om de tekst te herwerken.⁸

- Vele anderstalige nieuwkomers hebben al leren rekenen in hun thuisland. Soms hebben ze wel op een andere manier leren rekenen. Probeer te achterhalen wat de leerling al kan. Anderstalige nieuwkomers kunnen vaak snel meedoen met technische rekenoefeningen.
- Schrap de talige opdrachten niet voor de anderstalige nieuwkomer. Als leerlingen niet goed zijn in Nederlands, moeten zij net zoveel mogelijk dingen doen waar taal bij te pas komt. Ze kunnen eventueel wel minder oefeningen maken en/of werken met ondersteuning:
  - Je kunt gebruikmaken van verschillende hulpmiddelen om basisbegrippen als 'meer', 'plus' ... te verduidelijken:
    - *Laat ouders helpen bij de vertaling van die woorden.*
    - *Maak gebruik van de deskundigheid van andere leerlingen met dezelfde thuistaal om die woorden te vertalen.*
    - *Maak de basisbegrippen zichtbaar in de leeromgeving*

- Probeer opdrachten met veel taal te contextualiseren (bijvoorbeeld met een filmpje), te visualiseren (bijvoorbeeld met een foto, afbeelding, schema ...) of uit te leggen in eenvoudigere taal en met veel ondersteunende lichaamstaal.
- Vaak is de taal de barrière en niet de inhoud van dit ontwikkelveld: leerlingen kunnen vaak beter aan elkaar uitleggen wat wordt bedoeld, omdat hun taalgebruik bij elkaar aansluit (zone van naaste ontwikkeling). Nadat je een oefening hebt uitgelegd, zet je de leerlingen met z'n tweeën aan het werk. Indien mogelijk, zet je leerlingen met dezelfde thuistaal samen (p.41). Tijdens de opdracht mogen ze verschillende talen inzetten, maar na de opdracht moeten ze wel in het Nederlands uitleggen hoe ze de opdracht hebben aangepakt en tot welke

uitkomst ze zijn gekomen.

- Getallendictee: ga in gesprek over de manier waarop grote getallen worden benoemd in verschillende talen.

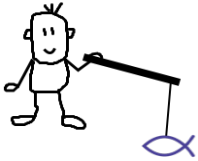

Voorbeeld: Bulgaarse en Turkse leerlingen zullen 'vierendertig' schrijven bij het getal 43, omdat ze in hun thuistaal het eerste cijfer eerst benoemen.

- Indien er extra uren voor anderstalige nieuwkomers beschikbaar zijn, is het handig om tijdens die uren te werken aan het aanleren van rekentaal.

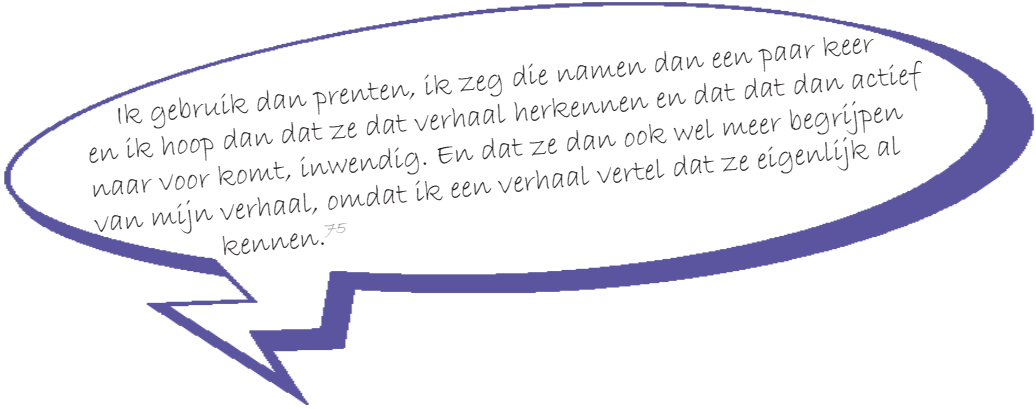

Ook nieuwkomers zullen wellicht met heel wat levensvragen zitten: wat is ons fundament, waar vinden we houvast, wat is onze innerlijke bron? Kunnen we ons openstellen voor de ander of niet? Wat hebben we daarvoor nodig? Kun je een diepere dimensie in de werkelijkheid opsporen? Hoe verhoudt je je tot de aarde? ...

Rooms-katholieke godsdienst gaat om zoveel existentiële thema's en daarin breng je onder meer Bijbelverhalen binnen, met als doel om verder te groeien in die existentiële thema's. Maar even goed breng je een waaier aan rituelen binnen, alsook stiltemomenten. Je laat leerlingen ervaringen opdoen, reflecteren over die ervaringen, filosoferen, kunst bekijken. Nieuwkomers kunnen zeker deelnemen aan dergelijke activiteiten. We willen hen immers op het spoor brengen van een diepere dimensie en het taal aanreiken om zich uit te drukken over wat hen innerlijk beroert.

- Je vindt heel wat tips bij het ontwikkelveld taalontwikkeling (p.81) over de manier waarop nieuwkomers talig aan deze activiteiten kunnen deelnemen.
- Veel gesprekken binnen dit ontwikkelveld gaan over 'ik'. Doordat deze woordenschat dichtbij de kinderen zelf staat, zullen ze gemakkelijker kunnen deelnemen aan deze gesprekken.⁷⁵
- Maak de link tussen Bijbelverhalen en andere verhalen die de nieuwkomers mogelijk kennen. Katholieke nieuwkomers zullen veel verhalen kennen. Veel verhalen en figuren uit de Bijbel komen bovendien terug in de Koran.⁷⁵ Ga op zoek naar gelijkenissen en verschillen.^{58, 75} Ga ook verder dan het letterlijke niveau: welke ervaringen zitten in deze verhalen en wat kan daarvan betekenisvol zijn voor de leerlingen?

Ik gebruik dan prenten, ik zeg die namen dan een paar keer en ik hoop dan dat ze dat verhaal herkennen en dat dat dan actief naar voor komt, inwendig. En dat ze dan ook wel meer begrijpen van mijn verhaal, omdat ik een verhaal vertel dat ze eigenlijk al kennen.⁷⁵

- Bijbelse figuren, zoals Abraham ('Ibrahiem'), Jozef ('Joesoef'), Maria ('Marjam'), Aaron ('Harun') en Job ('Jakub') komen in de Koran voor.⁷⁹
- Het scheppingsverhaal, het verhaal over Adam en Eva, de broedermoord, koning Salomo, Jonas en de Walvis, David en Goliath, Jacob, Zacharias en Elisabeth, Benjamin, aartsengel Gabriël, Johannes de dooper, het laatste oordeel en de Hemel en de hel staan eveneens beschreven in de Koran.⁷⁹
- Indien mogelijk, nodig ouders uit om tijdens deze lessen over hun levensbeschouwing/godsdienst te getuigen (p.49).⁸⁰

Bijlagen

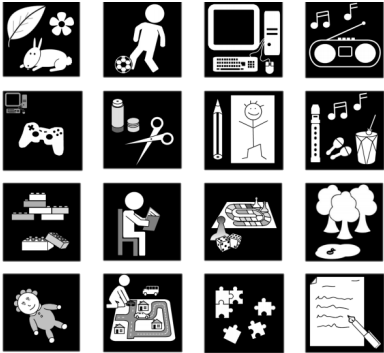
1. Voorbeeld leerlingenfiche

LEERLINGENFICHE ^{22, 46}	
Persoonsgegevens	
Voornaam	
Naam	
Geboortedatum en -plaats	
Nationaliteit	
Adres	
Datum aankomst in België	
Achtergrond familie	
Telefoonnummer(s) contactperso(o)n(en)	
De leerling is samen met ..... in België	
Broers en zussen en geboortedatum	
Reden van komst naar België	
Schoolgegevens	
Datum inschrijving	
Voorgaande scho(o)l(en)	
Verplaatsing naar/van school	

Beginsituatie			
Gevolgd onderwijs in thuisland			
Talen die het kind beheerst			
Leerlingen die met de nieuwkomer in de thuistaal kunnen spreken			
Levensbeschouwing/godsdiens			
<ul style="list-style-type: none"> • Wat is de levensbeschouwing/ godsdiens van: <ul style="list-style-type: none"> ○ de meerderheid van het land van herkomst? ○ het gezin van het kind? 			
<ul style="list-style-type: none"> • Ligt een levensbeschouwelijk/ godsdienstig conflict mee aan de basis voor de komst naar België? 			
Geletterdheid: de leerling	Ja	Nee	Geen zicht op
<ul style="list-style-type: none"> • begrijpt Nederlands 			
<ul style="list-style-type: none"> • spreekt Nederlands 			

<ul style="list-style-type: none"> • is gealfabetiseerd <ul style="list-style-type: none"> ○ in het Nederlands ○ in een andere taal <ul style="list-style-type: none"> ▪ in het Latijns schrift (a, b, c ...) ▪ in een ander schrift • is niet gealfabetiseerd 			
Gecijferdheid: de leerling	Ja	Nee	Geen zicht op
<ul style="list-style-type: none"> • werkt met Arabische cijfers (0, 1, 2, ...) 			

Het niveau voor:	Niveau leeftijds- genoten	Hoger niveau	Lager niveau	Geen zicht op
Logisch en wiskundig denken				
Getallenkennis				
Rekenvaardigheid				
Meetkunde				
Meten en metend rekenen				
Schrijven				
Lezen				

Kleinmotorisch bewegen				
Grootmotorisch bewegen				
Andere				
Interesses				
Talenten				

2. Kijkwijzer 'thuis taal in een krachtige leeromgeving'²⁸

		SCHAAL
Klasinrichting/ klasopstelling		
1. Ik zorg ervoor dat de thuiscultuur en de thuistaal zichtbaar aanwezig zijn in de klas <ul style="list-style-type: none"> a. Aan de muur b. In de hoeken 	1 2 3 4 5 6	
2. Ik moedig kinderen <u>expliciet</u> aan om ook eens te kiezen voor materiaal in hun thuistaal of andere talen	1 2 3 4 5 6	
Klasmanagement		
3. Ik maak duidelijke afspraken met de kinderen over het gebruik van (thuis)taal om uitsluiting tegen te gaan	1 2 3 4 5 6	
4. Ik zet de thuistaal in ter verduidelijking van instructies	1 2 3 4 5 6	
5. Ik stimuleer dat kinderen ter verduidelijking van instructies hun thuistaal kunnen gebruiken	1 2 3 4 5 6	
6. Ik gebruik de thuistaal in visuele ondersteuning om de zelfredzaamheid van de kinderen te bevorderen	1 2 3 4 5 6	

7. Ik stimuleer kinderen om in kleine groepjes in de eigen taal te overleggen en elkaar te helpen	1 2 3 4 5 6
Welbevinden	
8. Ik gebruik woordjes in de thuistaal om een kind te troosten, op het gemak te stellen, te begroeten, ...	1 2 3 4 5 6
9. Ik laat toe dat kinderen hun emoties uiten in de thuistaal bij conflicten, ...	1 2 3 4 5 6
10. Ik laat interactie in de thuistaal toe bij informele momenten tussen kinderen	1 2 3 4 5 6
11. We zingen en beluisteren ook liedjes in de eigen taal van de kinderen en in andere talen	1 2 3 4 5 6
12. Ik bekrachtig de eigen taal en de meertaligheid van de kinderen	1 2 3 4 5 6
13. Ik stimuleer de kinderen om materiaal in de eigen taal en uit de thuiscultuur mee te brengen	1 2 3 4 5 6
14. Ik stimuleer waardering en bewondering voor de thuistaal of het gebruik van andere talen door de kinderen	1 2 3 4 5 6
15. Ik let erop het gebruik van thuistaal niet als negatief te stigmatiseren	1 2 3 4 5 6
16. Ik laat kinderen toe iets uit te proberen in hun thuistaal en er mag hier al eens iets misgaan	1 2 3 4 5 6

Talig klimaat – globaal over de taken heen	
17. Ik stimuleer het gebruik van de thuistaal door aan kinderen te vragen hoe ze een woord in hun eigen taal noemen	1 2 3 4 5 6
18. Ik vertaal Nederlandse woorden soms in de thuistaal (of laat ze vertalen) om een voorwerp of een begrip duidelijk te maken	1 2 3 4 5 6
19. Ik laat interactie tussen kleuters in de thuistaal toe en ga hier niet expliciet tegen in	1 2 3 4 5 6
20. Ik pik in op wat door een kind in de thuistaal wordt aangebracht. Ik negeer deze input niet	1 2 3 4 5 6
21. Ik bouw verder op/ verbind de talige productie van de kinderen in hun thuistaal	1 2 3 4 5 6
22. Ik verplicht kinderen niet om voor elkaar te vertalen (niet alle kinderen kunnen dit aan)	1 2 3 4 5 6
23. Ik geef kinderen ruim de kans om te antwoorden door rustig op hun antwoord te wachten	1 2 3 4 5 6
24. Ik ga in eerste instantie in op/ ik beoordeel uitingen in de thuistaal vanuit de boodschap, niet vanuit de gebruikte taal. Ik doe hierbij al het mogelijke om het kind te verstaan.	1 2 3 4 5 6
De taken	
25. Ik bied authentieke en betekenisvolle taken aan waarin de thuistalen functioneel worden ingezet	1 2 3 4 5 6
26. Ik stimuleer de inbreng van de kinderen (in de thuistaal)	1 2 3 4 5 6
27. Ik zet taken in met als doel talensensibilisering	1 2 3 4 5 6

28. Ik stimuleer in het opgeven van taken ook output in de thuistaal	1 2 3 4 5 6
29. Als een kind zijn/ haar thuistaal gebruikt, blijf ik het motiveren en positieve aandacht geven	1 2 3 4 5 6
Motivatie en betrokkenheid	
30. Ik kies taken die aansluiten bij de thuiscultuur/ gebruik maken van de thuistaal van het kind om de motivatie te verhogen	1 2 3 4 5 6
31. Ik geef kinderen positieve aandacht wanneer ze hun thuistaal gebruiken	1 2 3 4 5 6
Kansen voor een rijk taalaanbod en taalproductie/ interactie	
32. Ik zorg voor veel variatie in het taalaanbod door verhalen, liedjes, rijmpjes, poppenkast, spelletjes, boekjes, ... in de verschillende thuistalen aan te bieden	1 2 3 4 5 6
33. Ik zet ouders en meertalige collega's in om in hun thuistaal een verhaal te komen vertellen, iets te demonstreren, muziek te maken, ...	1 2 3 4 5 6
34. Kinderen in mijn klas mogen ook opzoeken doen in hun eigen taal	1 2 3 4 5 6
35. Ik laat de thuistaal toe ter ondersteuning	1 2 3 4 5 6
36. Ik stimuleer kinderen om (op bepaalde momenten) ook te overleggen in hun thuistaal bij een taak	1 2 3 4 5 6
37. Ik stimuleer kinderen om aan elkaar vragen te stellen in hun thuistaal	1 2 3 4 5 6
38. Ik stimuleer kinderen om elkaar uitleg te geven in hun thuistaal, zowel over instructies als over inhoud	1 2 3 4 5 6

3. Voorbeeld: afspraken op meertalige speelplaats (Sint-Salvator)

Ons taalbeleid is gebaseerd op vijf belangrijke afspraken of 'goede manieren' als mensen verschillende talen spreken:

1. **Praten met elkaar, hou het gezellig:** we kiezen voor positief taalgebruik. We praten beleefd en gebruiken geen scheldwoorden.
2. **Mijn thuistaal kan me helpen bij het leren van de schooltaal:** alle kinderen komen naar school met een thuistaal. De taal die op school wordt gebruikt, is complexer en meer gericht op leren. De thuistaal kan hier als trapje worden gebruikt om die schooltaal goed te leren. Zo gaat het leren beter!
3. **Welke taal je ook spreekt, iedereen hoort erbij!:** we kiezen steeds voor de gemeenschappelijke taal als er verschillende talen in een groepje worden gesproken. Zo kan iedereen elkaar verstaan en deelnemen aan het gesprek. Het is beleefd om over te schakelen op de gemeenschappelijke taal als er iemand bij komt. We waken erover dat taal geen uitsluiting tot gevolg heeft.

4. Ik voel me fijn als mijn taal er mag zijn: thuistaal is een heel belangrijk deel van elke persoonlijkheid. Deze thuistaal als iets positiefs zien en deze een plaats geven op school, zorgt ervoor dat kinderen zich goed voelen. Wie zich goed voelt, kan beter leren!

5. Ik wil weten wie je bent!: we stimuleren kinderen interesse te tonen en nieuwsgierig te zijn naar andere talen. Deze attitude is noodzakelijk in een mondialiserende wereld. Al onze kinderen moeten goede taalleerders worden.

4. Woorden in verschillende talen

Nederlands	Turks	Engels	Frans	Spaans	Italiaans
hallo	merhaba	hello	salut!	hola	ciao
goede morgen	sabah iyi	good morning	bonjour	buenos días	buongiorno
tot morgen	yarına kadar	until tomorrow	à demain	hasta mañana	a domani
tot ziens	elveda	goodbye	au revoir	hasta luego	arrivederci
honger	açlık	hunger	faim	hambre	fame
dorst	susuzluk	thirst	soif	sed	sete
toilet	tuvalet	toilet	toilettes	servicios	toilette
pijn	ağrı	pain	douleur	dolor	dolore
mama	anne	mother	maman	mamá	mamma
papa	baba	father/ daddy	papa	papá	papà
huiswerk	ödev	homework	devoirs	tarea	compiti
speeltijd	oyun zamanı	playtime	récréation	recreo	ricreazione
geel	sari	yellow	jaune	amarillo	giallo
rood	kırmızı	red	rouge	rojo	rosso
groen	yeşil	green	vert	verde	verde
blauw	mavi	blue	bleu	azul	blu
wit	beyaz	white	blanc	blanco	bianco
zwart	siyah	black	noir	negro	nero
één	bir	one	un	uno	uno
twee	iki	two	deux	dos	due
drie	üç	three	trois	tres	tre
vier	dört	four	quatre	cuatro	quattro

vijf	beş	five	cinq	cinco	cinque
zes	altı	six	six	seis	sei
zeven	yedi	seven	sept	siete	sette
acht	yedi	eight	huit	ocho	otto
negen	dokuz	nine	neuf	nueve	nove
tien	on	ten	dix	diez	dieci
dank u	teşekkür ederim	thank you	merci	gracias	grazie

5. Kijkwijzer 'talige complexiteit van een activiteit'

1. Stukje wereld - onderwerp	van gemakkelijker Naar moeilijker		
<p>1.1. Hoe moeilijk is het onderwerp van de taak voor de leerling?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inhoud • Abstractie 	<p>het onderwerp van de taak is heel concreet, speelt zich af in het hier-en-nu</p> <p>het onderwerp van de taak is gekend</p>	<p>het onderwerp van de taak speelt zich af in een andere plaats en tijd (daar-en-toen)</p> <p>het onderwerp van de taak is niet helemaal nieuw</p>	<p>het onderwerp van de taak is abstract</p> <p>het onderwerp van de taak is niet gekend</p>
<p>1.2. Hoeveel visuele ondersteuning (verduidelijking in beelden) is er? In welke mate wordt de inhoud verduidelijkt door afbeeldingen?</p>	<p>er is veel visuele ondersteuning bij de taak en die verduidelijkt de inhoud</p>	<p>er is een beetje visuele ondersteuning bij de taak en/of de visuele ondersteuning verduidelijkt de inhoud slechts matig</p>	<p>er is geen visuele ondersteuning bij de taak</p>
<p>1.3. Hoeveel visuele ondersteuning is er buiten de taak?</p> <p>Bv. filmpjes, meegebrachte voorwerpen, posters in de klas, internet, beeld- woordenboeken...</p>	<p>de leerlingen mogen vrij bijkomende informatie opzoeken en er zijn veel visuele hulpmiddelen over het onderwerp in de klas</p>	<p>de leerlingen mogen beperkt bijkomende informatie opzoeken en er zijn in beperkte mate visuele hulpmiddelen over het onderwerp in de klas</p>	<p>de leerlingen mogen niets opzoeken en er zijn geen visuele hulpmiddelen over het onderwerp in de klas</p>

2. Geschreven/ gesproken tekst	van gemakkelijker Naar moeilijker		
2.1. Welke eigenschappen heeft de tekst? (kort/lang, eenvoudig/complex, informeel/formeel)	de tekst is kort, eenvoudig en informeel	de tekst is (2 op 3 items): - eerder lang - niet zo eenvoudig - eerder formeel	de tekst is lang, complex en/of formeel
2.2. Hoeveel talige ondersteuning (verduidelijking in woorden) zit er in de tekst? Hoeveel talige ondersteuning is er buiten de tekst? Bv. woordenboeken en naslagwerken voor kinderen, woordenlijstjes, internet...	de inhoud wordt op verschillende manieren herhaald en omschreven de leerlingen mogen vrij woorden opzoeken of zich laten helpen door iemand die de taal beter kent	de inhoud wordt af en toe in andere woorden herhaald de leerlingen mogen beperkt woorden opzoeken of zich laten helpen door iemand die de taal beter kent	de inhoud wordt maar één keer op één manier verwoord de leerlingen mogen niets opzoeken en zich niet laten helpen door iemand die de taal beter kent
2.3. Voor welk publiek is de tekst geschreven? Aan wie is de tekst gericht?	de tekst is gericht aan de leerling zelf of aan klasgenoten	de tekst is gericht aan onbekende leeftijdsgenoten	de tekst is gericht aan bekende volwassenen of aan een onbekend publiek
2.4 Welke woordenschat bevat de tekst? (gekend/niet gekend, letterlijk/figuurlijk, concreet/abstract...)	in de tekst komt vooral gekende en concrete woordenschat voor	de tekst bevat een aantal minder gekende woorden en/of figuurlijke en abstracte schooltaalwoorden	de tekst bevat hoofdzakelijk weinig voorkomende woorden en/of figuurlijke en abstracte schooltaalwoorden
2.5 Welke structuur heeft de tekst? (duidelijkheid, eenvoudig/complex, verbanden en verwijzingen...)	de structuur van de tekst is duidelijk en/of eenvoudig	de structuur van de tekst is minder duidelijk en/of eenvoudig	de structuur van de tekst is onduidelijk en/of complex

3. Opdracht - taak	van gemakkelijker naar moeilijker		
<p>3.1 Hoe wordt de vraag of de opdracht geformuleerd?</p> <ul style="list-style-type: none"> • open/gesloten vragen • eenvoudige/complex opdracht 	<p>de leerling beantwoordt vooral gesloten vragen (ja/nee)</p> <p>de leerling kan de opdracht in één keer oplossen</p>	<p>de leerling krijgt verschillende oplossingen waartussen hij moet kiezen (meerkeuzevraag)</p> <p>de leerling heeft weinig stapjes nodig om de opdracht op te lossen</p>	<p>de leerling beantwoordt vooral open vragen</p> <p>de leerling moet vele tussenstapjes doorlopen om de opdracht op te lossen</p>
<p>3.2 Welke output wordt van de leerling verwacht? (talig/niet-talig, veel/weinig)</p>	<p>de leerling mag op een niet-talige manier reageren</p>	<p>de leerling moet mondeling of schriftelijk reageren, maar hoeft niet veel taal te gebruiken</p>	<p>de leerling moet mondeling of schriftelijk reageren en moet daarbij veel taal gebruiken</p>
<p>3.3 Welke talige vaardigheden zijn nodig?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Receptief (luisteren, lezen)/ productief (spreken, schrijven) • Mondeling (luisteren, spreken)/ schriftelijk (lezen, schrijven) 	<p>de leerling heeft vooral receptieve vaardigheden nodig</p> <p>de leerling heeft vooral mondelinge vaardigheden nodig</p>	<p>de leerling heeft zowel receptieve als productieve vaardigheden nodig</p> <p>de leerling heeft zowel mondelinge als schriftelijke vaardigheden nodig</p>	<p>de leerling heeft vooral productieve vaardigheden nodig</p> <p>de leerling heeft vooral schriftelijke vaardigheden nodig</p>
<p>3.4 Zijn er mogelijkheden tot interactie of feedback?</p>	<p>er zijn veel mogelijkheden om met medeleerlingen of met de leraar te overleggen</p>	<p>de mogelijkheden om met medeleerlingen of met de leraar te overleggen zijn beperkt</p>	<p>er is geen mogelijkheid om met medeleerlingen of met de leraar te overleggen</p>

<p>3.5 Wat moet de leerling met de informatie uit de tekst doen, op welk niveau moet hij de informatie verwerken?</p>	<p>de leerling moet de informatie uit de tekst herkennen/weergeven zoals ze is aangeboden (beschrijvend niveau)</p>	<p>de leerling moet de informatie uit de tekst anders weergeven dan ze is aangeboden, bv. samenvatten, selecteren (structurend niveau)</p>	<p>de leerling moet de informatie uit de tekst toetsen aan de eigen mening of vergelijken met andere informatie (beoordelend niveau)</p>
--	---	--	--

6. Takenwijzer anderstalige nieuwkomers

	JA	NEE
1. Doelen		
a. Streeft de taak een relevant doel * na?		
b. Is de taak gericht op ' taalvaardigheid ' en niet (enkel) op taalkennis (zoals benoemen en woordenschat)?		
2. Is het gebruik van taal in deze taak ' functioneel '? Is taal een middel om een voor de nieuwkomers interessant doel te bereiken?		
3. Is de taak motiverend voor de nieuwkomers? Speelt de taak in op wat de nieuwkomers interesseert ?		
4. Sluit de taak aan bij wat de nieuwkomers al begrijpen/kennen ? Is er een overbrugbare kloof tussen het niveau waarop de nieuwkomers nu functioneren en het niveau van de taak?		
5. Differentiatie		
a. Is het taalaanbod in de taak voldoende rijk (op verschillende manieren, visueel ondersteund...)?		
b. Zet deze taak de nieuwkomers aan tot intensieve interactie (met klasgenoten en de leraar)?		
c. Zijn er voldoende mogelijkheden om in te spelen op de inbreng/ervaringen van de nieuwkomers ?		
6. Kunnen de nieuwkomers voldoende actief deelnemen aan de taak?		
7. Zijn de nieuwkomers voldoende betrokken bij het klasgebeuren/hun klasgenoten.		

Conclusie: Hoe scoort de taak? Zie je mogelijkheden om de zwakke punten van de taak aan te pakken en te verbeteren?

* "Onthaalonderwijs is onderwijs dat de taalvaardigheid Nederlands én de sociale integratie van de anderstalige nieuwkomer bevordert." (Omzendbrief BaO/2006/03 van 30/06/2006)

7. Voorbeeld: rapport ontwikkelveld taalontwikkeling

Naam: _____ Datum: _____

Ontwikkelveld: Taalontwikkeling

MONDELINGE TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS

Een mondelinge boodschap verwerken

Een mondelinge boodschap overbrengen

SCHRIFTELIJKE TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS

Een schriftelijke boodschap verwerken

Een schriftelijke boodschap overbrengen

Handtekening:

Leerkracht: _____

Directie: _____

Ouder(s): _____

8. Voorbeeld: woordportfolio⁵²

Woord: _____

Vertaling: _____

Omschrijving:

_____
_____
_____

Tekening:

_____

Ik begrijp het woord:

-

+/-

+

++

9. Fiche welbevinden

FICHE WELBEVINDEN ^{22, 26}			
Het kind ...	Datum		
is zelfstandig			
is ondernemend			
is vrolijk			
is nieuwsgierig			
straalt zelfvertrouwen uit			
is assertief			
maakt vlot vrienden			
kan goed met fouten om			
zet door, ook als het moeilijk gaat			
kan samenwerken			
is onrustig en gespannen			
vertoont angstig gedrag			
is triestig/weent veel			
klaagt veel van buikpijn/hoofdpijn, heeft geen eetlust			
kan zich niet concentreren			
vergeet veel			
is lusteloos en inactief			
vertoont hyperactief gedrag			
reageert agressief			
reageert snel geïrriteerd			
reageert ongedurig			

reageert wantrouwig			
vertoont gedrag dat niet past bij zijn leeftijd			
vertoont clownesk gedrag			
reageert onverdraagzaam en verkrampt			

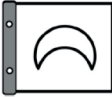

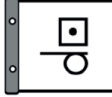

!! = het kind vertoont dit gedrag in sterke mate

0 = het kind vertoont dit gedrag niet

+ = het gedrag evolueert in de goede richting

- = het gedrag evolueert in de foute richting

10. Klasagenda in pictogrammen

 maandag .../.../.....	 	Taak: .... Les:	 ik voel mij: blij	
 dinsdag .../.../.....	 	Taak: .... Les:	 ik voel mij: blij	
 woensdag .../.../.....	 	Taak: .... Les:	 ik voel mij: blij	
 donderdag .../.../.....	 	Taak: .... Les:	 ik voel mij: blij	
 vrijdag .../.../.....	 	Taak: .... Les:	 ik voel mij: blij	

Bronnen

- ¹ Hillewaere, K. (1998). Sociale integratie van anderstalige nieuwkomers: schets van een optimale opvang. *Vonk*, 28(2), 24-32.
- ² Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. *Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers*. Geraadpleegd op 27 oktober 2017, van <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13800>.
- ³ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. *Wat is onthaalonderwijs?* Geraadpleegd op 27 oktober 2017, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/wat-is-onthaalonderwijs>.
- ⁴ Masquillier, B. *Geen woorden, maar daden! Commentaar bij IDP4 Nederlands*. Brussel: Vlaams Verbond van het Katholiek Basisonderwijs.
- ⁵ Lenaerts, L. & Wauthier, Y. (2014). *Geen paniek. Snel op weg met anderstalige nieuwkomers*. Antwerpen: Garant Uitgevers nv.
- ⁶ Pharos expertisecentrum Gezondheidsverschillen. (2015). *Handreiking vluchtelingen-leerlingen op school*. Geraadpleegd op 14 november 2017 van http://www.pharos.nl/documents/doc/handreiking_vluchtelingenleerlingen_op_school.pdf.
- ⁷ Steunpunt NT2. (2004). *De opvang van anderstaligen in de reguliere klas en de onthaalklas - Lager onderwijs*. Leuven.
- ⁸ Sterckx, M. & Versteden, P. (2016). *Eerste hulp bij Anderstalige Nieuwkomers. (Lager onderwijs) - Brochure voor het lager onderwijs*. Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs.
- ⁹ Emmelot, Y., Schooten, E. van, Timman, Y., Verhallen, M. & Verhallen, S. (2001). *Nieuwe kansen voor taalonderwijs aan anderstaligen. WRR Werkdocumenten W 124*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid.
- ¹⁰ Van den Branden, K., (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: Acco.
- ¹¹ Brok, B. den (1996). *Het testen van vluchtelingenleerlingen. Een inventariserend literatuuronderzoek naar de bruikbaarheid van cognitieve tests bij migranten- en vluchtelingenleerlingen*. Utrecht: Stichting Pharos.

- ¹² Cré, J. (z.d.). *Testonderzoek en BO-verwijzing bij allochtone en kansarme leerlingen*. Geraadpleegd op 9 november 2017, van file:///Users/riellekebogaert/Downloads/kans_200_61220_testonderzoek_en_bo_verwijzing-20080319-0929%20(4).pdf.
- ¹³ Siemonsma, M. & Sparla, S. (1998). *Lezen over grenzen heen. Een leestoets in 25 talen*. Rotterdam: Partners Training & Innovatie.
- ¹⁴ Bakker, Y. (2016). *Taal en teken. Technisch lezen bij nieuwkomers*. Den Haag: HCO.
- ¹⁵ Verhelst, M. (2006). A box full of feelings: Promoting infants' second language acquisition all day long. K. Van den Branden (Ed.), *Task-based Language Education: From Theory to Practice*, 197-216. Cambridge: Cambridge University Press.
- ¹⁶ Katrien, B., Sierens, S., Pinxten, H., Verhelst, M., & Slembrouck, S. (2008). *Vooronderzoek m.b.t. de plaats van de thuistalen van de allochtone leerlingen binnen onderwijs en opvang in vier scholen van het project "Thuistaal in onderwijs": eindrapport juni 2008*. Gent: Steunpunt Diversiteit & Leren, Universiteit Gent.
- ¹⁷ Centrum voor Taal en Onderwijs. (z.d.). *Cirkels met tips zwart-wit*. Leuven.
- ¹⁸ Katholiek Onderwijs Vlaanderen. *Interne nota 7.1. Taalvaardigheidsonderwijs*. Brussel.
- ¹⁹ Aanvullingen vanuit het perspectief 'bewegingsopvoeding en gezondheidsbeleid'. Persoonlijke communicatie, 30 november 2017.
- ²⁰ Katholiek Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *Hoe heet je een meertalig kind welkom in de klas? Tips voor de eerste dagen* (unpublished document). Brussel.
- ²¹ Katholiek Onderwijs Vlaanderen. *Anderstalige nieuwkomers – een zorg voor elke Vlaamse school. Vademecum – versie januari 2016*. Brussel.
- ²² Sterckx, M. (1999). 'Anderstalige nieuwkomers uit het basisonderwijs in de reguliere klas. Het creëren van krachtige taalleeromgevingen'. Rymenans, R. & De Jonghe, H. (red.), *Het Schoolvak Nederlands. Verslag van de twaalfde conferentie*, 372-380. Beigem: Stichting Conferenties Het Schoolvak Nederlands.

- ²³ Lieskamp, M., van Loo, J. & Schoenmaker, A. (2016). *Nieuwkomers op school: onderwijs als startpunt voor een betere toekomst*. Huizen: Pica.
- ²⁴ Rosiers, K. (2016). *Translanguaging, troef of trend? Een analyse van meertalige interactie in een Gentse en Brusselse klas*. Gent: Ghent University. Departement of Linguistics.
- ²⁵ Ontwikkelgroep, persoonlijke communicatie, 24 oktober.
- ²⁶ Aanvullingen vanuit het perspectief 'persoonsgebonden ontwikkelvelden'. Persoonlijke communicatie, 30 november 2017.
- ²⁷ Medina, M. (2010). *Jim Cummins' Linguistic Interdependence Theory* [PowerPoint]. Geraadpleegd op 20 november 2017, van http://dante.udallas.edu/edu3327/final_Exam/powerpoints/Spring_2010/Cummins_molina.ppt.
- ²⁸ Gielen, S., & İşçi, A. (2015). *Meertaligheid: een troef*. Sint-Niklaas: Abimo.
- ²⁹ Ramaut, G., Sierens, S., Bultynck, K., Van Avermaet, P., Slembrouck, S., Van Gorp, K., & Verhelst, M. (2013). *Evaluatieonderzoek van het project 'Thuis-taal in onderwijs' (2009-2012): eindrapport maart 2013*. Gent & Leuven: Ugent, Steupunt Diversiteit & Leren/Vakgroep Engels & KULeuven, Centrum voor Taal en Onderwijs.
- ³⁰ Bultynck, K., Sierens, S., Van Avermaet, P., Verhelst, M., & Slembrouck, S. (2008). *Vooronderzoek m.b.t. de plaats van de thuistalen van de allochtone leerlingen binnen onderwijs en opvang in vier scholen van het project 'Thuis-taal op school'*. Een onderzoek in opdracht van de Pedagogische Begeleidingsdienst. Gent: Departement Onderwijs en Opvoeding van de Stad Gent.
- ³¹ Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire* (Vol. 23). Clevedon: Multilingual Matters.
- ³² Van den Branden, K. & Verhelst, M. (2011). 'Naar een volwaardig talenbeleid. Omgaan met meertaligheid in het Vlaamse onderwijs'. *Vonk*, 40 (4), 3-27.
- ³³ Van Looveren. *Inspiratiebrochure: onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs*. Geraadpleegd op 22 november 2017, van http://onderwijs.antwerpen.be/sites/default/files/inspibundel_v2.pdf.

- ³⁴ Steunpunt Diversiteit & Leren en Centrum voor Taal en Onderwijs. *Metrotaal: Mind the gap – Begeleidingsfiche: Tips bij gevoel van controleverlies in de klas*. Geraadpleegd op 2 november 2017, van http://www.metrotaal.be/content/3-bouwstenen/4-rol-van-de-leerkracht/bf_tips_bij_gevoel_van_controleverlies_klas-def.pdf.
- ³⁵ Onderwijscentrum Gent (2017). *Hoe help je meertalige leerlingen bij het leren van een tweede taal? Tips voor leerkrachten*. Gent.
- ³⁶ Montanari, E. B. (2004). *Hoe leerlingen meertalig opgroeien*. Amsterdam: PlanPlan producties.
- ³⁷ Onderwijscentrum Gent (2016). *Je spreekt thuis verschillende talen? Dat is goed voor je kind!*. Gent.
- ³⁸ Loman, F. (2017). 'Taal op de speelplaats: authentieke taalvaardigheidsverwerving in de basisschool'. *In dialoog*, 2, 44-49.
- ³⁹ Berben, M. (2012). *Een nieuw gezicht in je klas? 5 tips voor een vlotte integratie van anderstalige nieuwkomers*. Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs.
- ⁴⁰ Sterckx, M. & T. Verheyen (2002). 'Anderstalige nieuwkomers en Wereld(k)uren: een geslaagde combinatie'. *Schokla* 44/176, Lier: Van In, 24-29.
- ⁴¹ Dearing, E., Kreider, H. & Weiss, H. B. (2008). 'Increased family involvement in school predicts improved child-teacher relationships and feelings about school for low-income children'. *Marriage and Family Review*, 43, 226-254.
- ⁴² Driessen, G. (2013). *De bestrijding van onderwijsachterstanden. Een review van opbrengsten en effectieve aanpakken*. Nijmegen: ITS.
- ⁴³ Emmelot, Y., Schooten, E. van, Timman, Y. (2001) *Conceptrapport project 6486: Determinanten succesvol NT2-onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut/ITTA.
- ⁴⁴ Onderwijscentrum Gent. (2017). *Hoe kun je meertalige ouders bereiken en ondersteunen?*. Gent.
- ⁴⁵ Onderwijscentrum Brussel. *Groeiboek Anderstalige Nieuwkomers*. Brussel.

- ⁴⁶ Netwerk anderstalige nieuwkomers, persoonlijke communicatie, 11 september 2017.
- ⁴⁷ Leemans, L. (2015, 4 juni). 'Mag ik brieven vertalen?'. *Klasse*. Geraadpleegd op 30 november 2017, van <https://www.klasse.be/4473/mag-ik-brieven-vertalen>
- ⁴⁸ Philips, I., Seghers, M., Versteden, P. & Ysenbaert, J. (2013). *Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren. In opdracht van Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming*. Leuven en Gent: Centrum voor Taal en Onderwijs en Steunpunt voor Diversiteit en Leren.
- ⁴⁹ van Lunenburg, G. (2016). *Rapport anderstalige nieuwkomers* (unpublished document). Aalst.
- ⁵⁰ De Backer, F. (2017, 5 oktober). *Multilingual assessment in education* (conference). Gent: Steunpunt diversiteit & leren.
- ⁵¹ Marzano, R. J. (2011). *Wijs met woorden. Een zesstappenaanpak voor het aanleren van schooltaal (inclusief dvd)*. Vlissingen: Bazalt.
- ⁵² Paelman, F. (2001). *Nieuw gekomen? Welgekomen! Sociale integratie van anderstalige nieuwkomers*. Diegem: Kluwer Onderwijs.
- ⁵³ Cré, J. & Driesmans, L. (2005). *Anderstalige nieuwkomers: het onthaal op school*. Schaarbeek: Vrije-CLB-Koepel vzw.
- ⁵⁴ Heckman, F. (2008). *Education and migration. Strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers*. Brussel: Europese Commissie.
- ⁵⁵ Lenaerts, L. & Joos, E. (2012). *Project S. Relationele en seksuele vorming voor minderjarige anderstaligen*. Antwerpen: Garant.
- ⁵⁶ Frijns, C. (2017). *Als we 't de kinderen vragen. Het potentieel van productieve interactie voor tweedetaalverwerving vanaf het prille begin (proefschrift)*. Leuven: KU Leuven.
- ⁵⁷ Heyerick, L. (2008). 'De thuistaal van allochtone leerlingen als hefboom voor gelijke onderwijskansen', *Ethiek & Maatschappij*, 11, 102-112.

- ⁵⁸ Royackers, J. & Desmet, J. (2017). *EDINA: tool voor differentiatie in functie van anderstalige nieuwkomers (onuitgegeven document)*. Gent: Universiteit Gent.
- ⁵⁹ Nelis, I. (2009). *Het belang van naschoolse begeleiding binnen jeugdwerk met jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties in functie van tweede-taalverwerving (onuitgegeven verhandeling)*. Xios, SAW. Geraadpleegd op 9 november 2017 op <http://doks.xios.be/doks/do/record/Get?dispatch=view&recordId=Sxhl8ae57e8c2554bd3c01256dc441550058>.
- ⁶⁰ van den Nulft, D. & Verhallen, M. (2009). *Met woorden in de weer. Praktijkboek voor het basisonderwijs*. (tweede herziene druk), Bussum: Coutinho.
- ⁶¹ Verbal Vision vzw (2005). *Etnocommunicatie. Communiceren met een multicultureel publiek*. Brussel: Gelijke Kansen in Vlaanderen.
- ⁶² Klasse (2013). *Gebruik herkenbare woorden voor anderstaligen*. Geraadpleegd op 23 november, van <http://nb.colomaplus.be/herkenbarewoorden.pdf>.
- ⁶³ Loman, F. (2014). *Woordenlijsten in de basisschool Een hulpmiddel bij goed woorden-schat-onderwijs?* Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs.
- ⁶⁴ Van den Branden, K. (2010). *Hoe verloopt taalverwerving?* Geraadpleegd op 13 november 2017 van http://www.anderstaligenieuwkomers.be/downloads/hoe_verloopt_taalverwerving.pdf.
- ⁶⁵ Van Gorp, K. (2010). *#Meester, wat is genen?# De effectiviteit van kennis-constructie en schooltaalverwerving bij NT2-leerlingen aan het einde van het basisonderwijs*. Leuven: KU Leuven
- ⁶⁶ Govaert, K. & Hostyn, I. *Allemaal taal. Taal ontwikkelen en stimuleren bij jonge kinderen*. Gent: Abimo.
- ⁶⁷ Beck, I. L., McKeown, M. G., & Kucan, L. (2002). *Bringing words to life*. New York: Guilford Press.
- ⁶⁸ Loman, F. & Masquillier, B. (2016). 'Ben jij woordenwijs? Woordenschatverwerving bij (jonge) kinderen', *School+visie*, 4, 24-26.
- ⁶⁹ Cummins, J. (1981). 'The role of primary language development in promo-

ting educational success for language minority students', California State Department of Education (red.), *Schooling and Language Minority Students: A Theoretical Framework*. Los Angeles: Evaluation, Dissemination and Assessment Center California State University.

⁷⁰ Jaspaert, K. (2013, 5 augustus). 'Nederlands leren op z'n klein-Vlaams', *De Standaard*. Geraadpleegd op 22 november 2017, van http://www.standaard.be/cnt/dmf20130904_00725699.

⁷¹ Huizenga, H. (2005). *Taal & Didactiek. Woordenschat*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

⁷² Sterckx, M. (1997). 'Met vereende (leer)krachten. Decentrale opvang van anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs', *Vonk*, 26 (5), 22-37.

⁷³ Werkgroep Anderstalige Nieuwkomers (1997). Joker. *Eerste opvang in de reguliere klas van het basisonderwijs*. Leuven: KU Leuven, CTM, Steunpunt NT2.

⁷⁴ Interview klasleerkracht, persoonlijke communicatie, 2017

⁷⁵ Colpin, M., Ramaut, G., Timmermans, S., Van den Branden, K., Vandenbroucke M. & Van Gorp, K. (red.) (2002). *Leesrijk school- en klasklimaat.. Een schat aan le(e)sideeën voor het basisonderwijs*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

⁷⁶ Steunpunt GOK - anderstalige nieuwkomers. (z.d.). *Beginnende geletterdheid en alfabetisering*. Geraadpleegd op 9 november 2017, van www.anderstaligenieuwkomers.be/the-mas/beginnende_geletterdheid_en_alfabetisering/geletterdheid_en_alfabetisering_basistekst.

⁷⁷ Centrum voor Taal en Onderwijs. (z.d.). *Taaltraject Lager Onderwijs* (onuitgegeven document). Leuven.

⁷⁸ Ter Borg, M. (2013). *Koran en Bijbel in verhalen*. Houten: Van Holkema en Warendorf.

⁷⁹ Aanvullingen vanuit het ontwikkelveld 'rooms-katholieke godsdienst'. Persoonlijke communicatie, 28 november 2017.

